

The Relationship of Political Theology and the Political with the State in Zoroastrian Discourse

Bahram Akhavan Kazemi

Professor, Department of
Political Science, Shiraz
University, Shiraz, Iran

Javad Dadmehr *

Ph.D. Student, Department of
Political Science, Shiraz
University, Shiraz, Iran

Extended Abstract

Introduction

Political theology refers to the role of theological concepts in the production and organization of the political, and is grounded in the assumption that the fundamental concepts of politics and sovereignty are secularized forms of theological concepts, an argument most explicitly articulated in Carl Schmitt's theory of political theology. From this perspective, the political is structured around the friend/enemy distinction

* Corresponding Author: Kazemi@shirazu.ac.ir

How to Cite: Akhavan kazemi, B. and Dadmehr, J. (2024). The Relationship between Political Theology and the Political with the Government, as mentioned in Zoroastrian Discourse. *State Studies*, 11(44), 345- 396. doi: 10.22054/tssq.2026.73842.1416

and a fundamental antagonism that renders neutrality impossible and legitimizes the necessity of sovereign authority for the preservation of political order. In ancient Iran, Zoroastrian discourse embodies a form of political theology that structures the political based on the permanent opposition between good and evil. This opposition functions not only at the cosmological level but also as the organizing principle of social and political order. This foundational antagonism is articulated through central signifiers such as Ahura Mazda, Asha, and the ideal king, and gives rise to a model of a maximal and authoritative state. With the official establishment of Zoroastrianism during the Sasanian period, the relationship between religion and the state was consolidated through the formula of “one god–one king,” whereby the dominant discourse reproduced a specific form of sovereignty and political order as the normal condition of political life.

Methodology

The present study aims to identify the elements of Zoroastrian discourse using the discourse analysis approach proposed by Laclau and Mouffe and to compare political theology, the Political and state in Zoroastrian discourse, with Carl Schmitt’s theory. Addressing this question first requires a clear definition of the political. Based on Schmitt’s theory, the political constitutes the driving force of history, and the underlying presupposition of the concept of the state and it is grounded in the principle of friend/enemy distinction. Based on the findings of political-theology research on ancient Iran, in addition to being the source for the formation of political concepts and

elements of Zoroastrian discourse such as Ahuramazda, the cosmic order of Ashe, the doctrine of good and evil, the ideal king, function and the holy land, Zoroastrian discourse, similar to Schmitt's approach, has a certain orientation to the political, which is based on the principle of the permanent antagonism of good and evil. The prescriptive model of government that emerges from the interaction between theology and the political in Zoroastrianism is a monarchical order centered on a widely recognized ruler endowed with extensive authority. This model closely parallels Carl Schmitt's theory of the state, particularly in its emphasis on sovereignty and decisive power. An orientation grounded in differentiation necessarily entails the exclusion and marginalization of rival discursive elements, while simultaneously foregrounding its own symbols and signifiers, since political identity is constituted through processes of differentiation and otherness. Accordingly, drawing on Laclau and Mouffe's discourse theory, it can be argued that Zoroastrian discourse gives meaning to both the political and the form of the state through the articulation of the good/evil antagonism and the stabilization of central signifiers. While this configuration bears a conceptual affinity with Carl Schmitt's theory, the permanence of conflict leads to a distinct understanding of sovereignty and the state of exception.

Findings and Discussion

The findings of this study demonstrate that political theology, the political, and the form of the state are structurally and meaningfully interconnected within Zoroastrian discourse. Zoroastrian theology operates primarily as a form of political

theology that defines the contours of the political, upon which the ideal model of the state is constructed. In this sense, Zoroastrian political theology provides the overarching conceptual framework for understanding both the world and politics. The political in Zoroastrian discourse is grounded in the principle of the perpetual struggle between good and evil, closely resembling Carl Schmitt's friend-enemy distinction. This enduring conflict functions as the driving force of history, rendering all neutrality impossible until the advent of the Saoshyant. Given that the political is constituted through organized enmity, the state assumes a maximal and comprehensive form. This reveals a significant convergence between Zoroastrian political theology and Schmitt's conception of a strong and inclusive state.

Conclusion

The concept of the Katechon in Carl Schmitt's theory concerns the position of the ruler; it refers to a sovereign figure capable of establishing order, ensuring security, and suppressing opposition. In Zoroastrian discourse, the optimal form of state accords with the cosmic or divine order (Asha), and the paradigmatic realization of such a government is monarchy. Within this framework, monarchy acquires a sacred dimension, and the king is endowed with Farrah Yazidi (divine glory). Consequently, the king who possesses Farrah performs a role analogous to that of the Katechon in Schmitt's theory.

In Schmitt's political theology, the exception pertains to critical and extraordinary situations, and the agent who makes the final decision in such circumstances is the true sovereign.

By contrast, in Zoroastrian political theology, decision making authority is not confined to moments of crisis but extends across both exceptional and ordinary conditions of rule. Although ministers, priests, and advisers participate in governance, the final authority ultimately rests with the king. The king endowed with Farrah Izadi is charged with establishing social order and defending Iran against the threat of the non-Iranian other.

Similar to Schmitt's framework, the state that emerges from Zoroastrian discourse is a maximal and comprehensive state. However, an important divergence exists: the presence of fixed divine laws established by Ahura Mazda functions as a structural constraint on royal power. This limitation stands in contrast to Schmitt's notion of the exception, wherein the sovereign possesses the authority to suspend or abolish the legal order. Thus, while Zoroastrian kingship embodies strong sovereignty, it remains normatively bound to a divine legal and moral framework. The state produced by this discourse is rooted, on the one hand, in political theology and, on the other, in a specific conception of the political, insofar as the principle of enmity propels history forward and constitutes the foundation of the political realm. Endorsing such a form of government entails the legitimation of authoritarian features, including the demand for absolute obedience from subjects and the categorization of rebellion or revolution as an inherently evil act.

Although Manichaean and Mazdakite discourses also affirmed monarchy in principle, they were violently suppressed because they challenged the political and social configuration articulated by the dominant Zoroastrian discourse. The

political condition sanctioned by Zoroastrianism persists until the advent of the Saoshyant and the final separation of the forces of good and evil. Consequently, history within this discourse is understood to possess a divinely ordained end, and until that eschatological moment is reached, a ruler endowed with the aforementioned characteristics occupies the apex of the political hierarchy. The emphasis on the antagonistic dimension of politics, together with the divine orientation of the political, constitutes the most fundamental principle of Zoroastrian political theology, a principle that has been continuously reformulated and reproduced, in various forms, from antiquity to the present.

Keywords: Carl Schmitt, state, Laclau and Mouffe, Political theology, Zoroastrian discourse.

نسبت الهیات سیاسی و امر سیاسی با دولت در گفتمان زرتشتی

استادعلوم سیاسی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

بهرام اخوان کاظمی

دانشجوی دکتری علوم سیاسی دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

جواد دادمهر *

چکیده

شکل‌گیری هر گفتمان وابسته به مفاهیم تمایز و رقابت است. گفتمان الهیات سیاسی زرتشتی در رقابت و منازعه معنایی با ادیان، جنبش‌ها و گفتمان‌های متعددی از قبیل مهر گرایی، زروانی، مانوی شکل گرفت. تعدد آیینی و اعتقادی از جمله چندخدایی مهم‌ترین مفهوم مورد اعتراض گفتمان زرتشتی بود و در تمایز با آنان حامی ایده خدای واحد (اهورامزدا) بود. این منازعات معنایی در مورد مفاهیم به شکل‌گیری گفتمان زرتشتی بر محور دال مرکزی اهورامزدا انجامید. این گفتمان در دوره ساسانیان به عنوان گفتمان حاکم آموزه‌های سیاسی خود را که ریشه در متون و انگاره‌های دینی داشت، را بر جسته و مفاهیم دیگر گفتمان‌ها را به حاشیه کشاند. هدف پژوهش این است که با اتکا به روش تحلیل گفتمان لاکلا و موفه عناصر گفتمان زرتشتی را شناسایی و نسبت الهیات سیاسی و امر سیاسی با دولت را در گفتمان زرتشتی با نظریه کارل اشمیت مقایسه نماید. الهیات سیاسی در نظریه اشمیت منبع تولید مفاهیم و امر سیاسی پیش‌فرض مفهوم دولت و مبتنی بر تمایز دوست/دشمن است. بر اساس یافته‌های پژوهش الهیات سیاسی در ایران منبع تولید مفاهیم و عناصر گفتمان زرتشتی مانند؛ اهورامزدا، نظم کیهانی اشته، آموزه خیر و شر، شاه آرمانی، خویشکاری است و جهت‌گیری خاصی مشابه رویکرد اشمیت به امر سیاسی دارد که مبتنی بر خصومت خیر و شر است. مدل منتج و تجویزی دولت بر اساس مبادی الهیات و امر سیاسی، حکومت شهریاری و حاکم مقبولی با دایره اختیارات گسترده‌ای است که در عین وجه افتراق مشابَهت زیادی با تئوری دولت اشمیت دارد که در این پژوهش به آن پرداخته می‌شود.

واژگان کلیدی: کارل اشمیت، دولت، لاکلا و موفه، الهیات سیاسی، امر سیاسی، گفتمان زرتشتی

مقدمه

نقش سازه‌های الهیاتی در سیاست و به طور کلی رابطه دین و سیاست در سنت اندیشه غربی به یونان باستان می‌رسد. در یونان باستان واژه الهیات از دو جزء «تئوسی» به معنای خداوند و «لوگیا» به معنای سخن تشکیل شده است و روی هم به معنای گفتاری درباره امور الهی است (جزائی، ۱۳۹۳: ۸) که از آفرینش تا معاد را در برمی‌گیرد (الیاده، ۱۳۷۴: ۱۸) رواقیون هر نظریه سیاسی که از الهیات الهام می‌گرفت را الهیات سیاسی^۱ می‌نامیدند و بر این اساس پیشینه نظریه الهیات سیاسی به آنان نسبت داده می‌شود. موضوع الهیات سیاسی در عام‌ترین مفهوم بررسی نسبت میان الهیات و سیاست است (فصیحی، ۱۳۹۷: ۱۲۴). الهیات سیاسی در این معنا به نقش گزاره‌های الهیاتی در ساماندهی زندگی سیاسی و اجتماعی اشاره دارد؛ زیرا الهیات سیاسی مدعی همبستگی و ارتباط مستمر امر متعالی - قدسی با مفاهیم سیاسی، تعیین‌کننده ترتیبات سیاسی و بیان‌کننده چارچوب‌های کنش سیاسی است. نهضت اصلاح دینی و رنسانس حوزه الهیات و سیاست را دو حوزه مستقل از هم تحلیل و بنیاد اندیشه سیاسی در آن بر مفاهیم نوینی مانند اومانیزم، عقل‌گرایی و علم‌باوری مبتنی بود (اخوان‌کاظمی، ۱۳۸۵: ۶۰-۵۹).

ظهور مکاتب عمده سیاسی از قبیل لیبرالیسم و سوسیالیسم در کنار گسترش آموزه سکولاریسم به انزوای هرچه بیشتر الهیات سیاسی انجامید. نظریه الهیات سیاسی اشمیت در این بستر و بافت ارائه گردید و تراضی آن تداوم مفاهیم الهی در تاریخ و مدرنیته است. به تعبیری اشمیت پرچم‌دار بازگشت الهیات سیاسی و پدر الهیات سیاسی مدرن است (Hollerich, 2004: 107).

۱- theology

۲- political theology

شکست و تسلیم آلمان در جنگ جهانی تأثیر عمیقی بر دستگاه مفهومی اشمیت گذاشت؛ به گونه‌ای که می‌توان بازتاب آن را در ایده الهیات سیاسی و مفهوم امر سیاسی مشاهده کرد. نقش الهیات در ساخت سیاسی و اجتماعی صرفاً مختص جهان غرب نبود و در جهان شرق نیز محل اندیشه بود. این مناقشه در ایران باستان که از بزرگ‌ترین تمدن‌های بشری بود، نیز وجود داشت. گفتمان زرتشتی در دوره ساسانی پس از طرد و سرکوب گفتمان‌های رقیب به عنوان گفتمان حاکم مسلط گردید. شناسایی عناصر و نشانه‌های گفتمان الهیات سیاسی زرتشتی و برداشت آن از امر سیاسی و رویکرد آن به دولت و مقایسه آن با نظریه اشمیت از این منظر پژوهش جدیدی است.

این پژوهش در ساحت اندیشه درصد است با بهره‌گیری از روش تحلیل گفتمان لاکلا و موفه و در چارچوب نظریه الهیات سیاسی و امر سیاسی اشمیت عناصر گفتمان زرتشتی را شناسایی و مفاهیم الهیات سیاسی، امر سیاسی و دولت در گفتمان زرتشتی را تحلیل کند. فرضیه پژوهش این است که گفتمان الهیات سیاسی زرتشتی در ایران باستان منبع تولید مفاهیم سیاسی (نظم کیهانی آشه، منازعه خیر و شر، تطابق نظم زمینی و آسمانی، سرزمین مقدس، شاه آرمانی، ساختار اجتماعی، ظهور منجی و غایت جهان) زرتشتی و امر سیاسی منتج از آن مشابه رویکرد اشمیت و مبتنی بر اصل آنتاگونیسم دائمی خیر و شر است و دولت برآمده از آن دارای مختصات اقتداری و فراگیر با شمول اختیارات وسیعی بود که از پیروان اطاعت مطلق می‌طلبد و هم‌زمان ملزم به انجام کارویژه‌هایی در راستای تحقق و پیشبرد امر سیاسی بود. تأکید بر بُعد تخصیسی سیاست و امر سیاسی و جهت‌گیری الهی به آن مستلزم بررسی مفاهیم غیریت، هویت، میدان امر سیاسی، اندیشه منجی و غایت امر سیاسی در این گفتمان نیز هست.

بررسی ادبیات موضوع

بررسی ادبیات پژوهش نشان می‌دهد پژوهش‌های زیادی در مورد ایران باستان شکل گرفته است. کریستین سن (۱۳۶۷) در کتاب ایران در زمان ساسانیان، مجتبائی (۱۳۵۲) در کتاب شهر زیبای افلاطون و شاهی آرمانی در ایران باستان و رضایی راد (۱۳۸۹) در کتاب مبانی اندیشه سیاسی در خرد زرتشتی مهم‌ترین مبانی و بنیادهای خرد زرتشتی در ایران باستان را مورد بررسی قرار دادند. انصافی و احمدوند (۱۳۹۸) در مقاله «دین و دولت در عهد ساسانی؛ درآمدی بر الهیات سیاسی زرتشت» با الهام از روش تحلیل گفتمان لاکلا و موفه به تحلیل هم‌نشینی آیین زرتشتی و دولت وحدت‌گرای ساسانی پرداخت.

قهرمان (۱۳۹۳) در مقاله «زرتشت؛ امر سیاسی و اندیشه‌های شکل‌گیری امپراتوری ساسانی» تلاش کرد با بهره‌گیری از نظریه اشمیت و آموزه خیر و شر به تحلیل امر سیاسی بپردازد. عنصر اندیشگی در آن کمتر مورد توجه و بیشتر بر مباحث تاریخی متمرکز است.

احمدوند و بخشی (۱۴۰۱) در مقاله «بررسی زمینه و پارادایم زبانی در اندیشه سیاسی زرتشت» با کمک از روش تاریخ‌نگاری جان پاکاک درصدد برآمدند؛ آموزه‌های دینی زرتشتی را در بافت تحولات تاریخی و سیاسی بررسی کنند و چگونگی غلبه گفتمان الهیات سیاسی زرتشتی بر گفتمان‌های رقیب را تبیین نمایند.

سلگی و احمدوند (۱۳۹۷) در مقاله «نسبت آرمان و واقعیت در اندیشه سیاسی زرتشت، مانی و مزدک در دوره ساسانی» به بررسی وجوه قدرت، آرمان، اسطوره

و پیوند آنان پرداخته و بر پیوند ارگانیکی آن تأکید و این امر را زمینه‌ساز تسلط گفتمان زرتشتی ارزیابی کردند. وجه افتراق پژوهش حاضر با منابع فوق در این است که این پژوهش از منظری اندیشه‌ای مفاهیم الهیات سیاسی، امر سیاسی و دولت در گفتمان زرتشتی را در پرتو نظریه اشمیت بررسی می‌کند.

چارچوب مفهومی و نظری و روش پژوهش

کارل اشمیت (۱۸۸۸-۱۹۸۵) یکی از برجسته‌ترین نظریه‌پردازان قرن بیستم است که وی را پدر ایده‌های سیاسی زیادی از جمله الهیات سیاسی، طراح تمایز دوست-دشمن، نظریه‌پرداز واقع‌گرا، فیلسوف کاتولیک و ایده‌پرداز دولت تمامیت‌گرا^۱ نامیدند. فهم موضوع پژوهش در گرو شناخت مفاهیم اصلی اندیشه اشمیت است که ایده‌های متفاوت، متنوع، پراکنده و بدیعش در لابه‌لای آثارش قابل رؤیت است (نظری، ۱۴۰۰: ۴۲-۴۱). مهم‌ترین ایده‌های مرتبط با موضوع در اندیشه اشمیت را می‌توان چنین دانست:

ایده الهیات سیاسی

الهیات سیاسی به معنای اعتقاد به این مفهوم است که الهیات و آموزه‌های آن بنیاد زندگی سیاسی و اجتماعی انسان عصر مدرن است. در نتیجه الهیات حضور چشمگیری در سیاست و نظام اجتماعی دارد و بر آن تأثیر و از آن تأثیر می‌پذیرد. نظریه الهیات سیاسی اشمیت نیز دربرگیرنده دوسویه الهی و سیاسی است؛ به این

۱-Carl Schmitt

۲-Totalitarian state

۳ - الهیات سیاسی در دو جلد (۱۹۲۲)، مفهوم امر سیاسی، بحران عقلانی پارلمانی امروزی (۱۹۲۳)، دیکتاتوری (۱۹۲۱)، رمانتیسیم سیاسی (۱۹۱۹)، نوموس زمین (۱۹۵۳)، کاتولیسیم رومی و صورت‌بندی سیاسی (۱۹۲۳) و قانونی بودن و مشروعیت (۱۹۳۳) قابل مشاهده است.

معنا که بین الهیات و سیاست پیوند و ارتباط دوسویه برقرار است. اساساً دو رویکرد عمده به الهیات پس از ظهور مدرنیته در میان اندیشمندان به وجود آمد: نظریه گسست و نظریه تداوم. متفکرانی مانند اشتراوس، بلومبرگ و فوکو معتقد به نظریه گسست و بر این نظر بودند که بین مبانی اندیشه سنت و مدرنیته اختلاف وجود دارد و در طرف مقابل کارل اشمیت از جمله اندیشمندانی است که از نظریه تداوم مفاهیم الهیاتی در تاریخ دفاع و مدرنیته را تداوم راه گذشته اعلام کرده است.

اشمیت در کتاب «الهیات سیاسی: چهار فصل درباره مفهوم حاکمیت» با خوانشی جدید مدعی تأثیر الهیات سیاسی بر مفاهیم و مکاتب سیاسی مدرن شد. در قرن بیستم آموزه جدایی دین از سیاست از مهم‌ترین مفاهیم اندیشه سیاسی غرب بود و نقش دین در بهترین حالت ممکن در حوزه فردی و خصوصی مقبول مکتب لیبرالیسم بود. تمام مفاهیم مدرن صورت عرفی شده مفاهیم الاهیاتی است؛ ایده مرکزی نظریه اشمیت است (اشمیت، ۱۳۹۲: ۱۵). برای وی بنیادهای الهیاتی نه تنها از زندگی سیاسی انسان‌ها رخت برنسته؛ بلکه تمامی مفاهیم مدرن نظریه‌های نوین دولت از دل همین مفاهیم الهیاتی مشتق شده است. مفاهیم کلاسیک الهی از قبیل خداوند، کتاب مقدس، معجزه و روز آخرت در دوران مدرن صورتی عرفی شده به خود گرفته و در پوششی نوین تحت عناوینی مانند قوه مقننه، قانون اساسی و شرایط استثناء به حیات خود ادامه داده و از الهیات به دولت مدرن منتقل شدند (Gray, 2007: 176).

چگونگی انتقال مفاهیم از الهیات به دولت و امتداد آنان در اندیشه اشمیت با رویکرد جامعه‌شناسی مفاهیم امکان‌پذیر شد که این بسط تاریخی مفاهیم را می‌توان مهم‌ترین گزاره نظریه الهیات سیاسی دانست (طباطبائی، ۱۳۸۷: ۱۲۳).

در نتیجه نظریه الهیات سیاسی در اندیشه اشمیت محور تنظیم و تنسيق مفاهيم و حکم دال مرکزی در نظریه گفتمان است.

مبانی هستی شناختی و انسان شناسی

شناخت ماهیت بشر نقطه آغاز نظریه پردازی در نظر اشمیت است. (Slomp, 2009: 21). نظریه اشمیت در مورد مفروضات هستی و انسان شناسانه از دو جریان تأثیر پذیرفته است. الهیات مسیحی نخستین جریان تأثیر گذار است. مفهوم گناه اولیه که مرکز ثقل انسان شناسی اشمیت است، ریشه در الهیات مسیحی داشت. این مفهوم به معنای آلوده شدن ذاتی طبع انسان به گناه بر اثر هبوط است و سرنوشت محتوم طبع انسان است. اتخاذ ماهیت بدبینانه به طبع بشر در نظریه اشمیت مفهومی بنیادی است و سایر مفاهیم به صورت مستقیم از این رویکرد متأثر شد. اندیشه های ماکیاوولی، هابز، بوسوئه، فیشته و پوفندرف در باب ماهیت بشر از دیگر منابع تأثیر گذار بر رویکرد اشمیت است. اندیشه های هابز در لویاتان از جمله طبع شرور بشر، وضع طبیعی و وضعیت جنگی ناشی از آن بر روایت خاص اشمیت از امر سیاسی تأثیر گذاشت (اشمیت، ۱۳۹۳: ۱۳۶-۱۳۴).

نظریه های هماهنگ با اصل گناهکاری از نظر اشمیت شایسته شناسایی به عنوان نظریه اصیل سیاسی است؛ زیرا مفهوم خاص اشمیت از امر سیاسی بر این اصل مبتنی است (نظری، ۱۴۰۰: ۴۸). در نتیجه اشمیت، نظریه هایی را اصیل می داند که حاوی رویکرد بدبینانه به طبع بشر باشد (اشمیت، ۱۳۹۳: ۱۳۶-۱۳۴). به تعبیری دیگر می توان گفت که مباحث هستی شناسانه در نظریه اشمیت از مفهوم دینی گناه اولیه و طبع شرور انسان استنتاج شده است (Slomp, 2009: 9).

بنابراین دوآلیسم خیر و شر و آموزه گناه نخستین شکل دهنده نگاه وی به ماهیت جهان و انسان است.

مفهوم امر سیاسی: رسیدن به درک دقیقی از موضوع نیازمند آن است که تعریف روشنی از سیاست^۱ و امر سیاسی^۲ ارائه گردد. فهم امر سیاسی به نوبه خود مستلزم تعریف مفاهیم از جمله سیاست است. در سیاست به مفاهیمی مانند دولت، حکومت، حاکمیت، قدرت و منافع پرداخته می‌شود؛ لیکن امر سیاسی به دنبال دست‌یابی به ذات سیاست یعنی وجود خصومت دائمی و تمایز دو گروه دوست و دشمن است (Norris, 2006: 115). در نتیجه سیاست حوزه نظم اجتماعی و امر سیاسی حوزه خصومت است و وجه اشتراکشان ارتباط با مفهوم قدرت است (حسنی‌فر، ۱۳۹۶: ۳۴). عنصر اصلی امر سیاسی در نظریه اشمیت تمایز دوست/دشمن و ماهیت تخصیص‌گونه آن است و این وجه ممیزه امر سیاسی از سایر حوزه‌ها در نظریه اشمیت است. امر سیاسی میدان مبارزه بر سر «بودن یا نبودن» است (Ottmann, 2010: 245).

اشمیت پس از نقدِ روایت لیبرالی از مفاهیم این ایده را طرح ساخت که برای تعریف مقوله‌های گوناگون باید «تمایزات نهایی» آن‌ها را کشف کرد. تمایز نهایی امر اقتصادی سود و زیان؛ در هنر دوگانه زشت و زیبا؛ صدق و کذب در فلسفه و تمایز نهایی امر سیاسی تمایز دوست/دشمن است (اشمیت، ۱۳۹۳: ۲۲-۲۴). در نظریه اشمیت هر اختلافی که به تمایز بینجامد؛ به حوزه امر سیاسی وارد می‌شود (اشمیت ۱۳۹۳: ۳۴). البته این موضوع به معنای قطع اتصال آن با مبادی الهیاتی نیست؛ زیرا الهیات سیاسی اصل اساسی درک او از امر اجتماعی-سیاسی

^۱ politics

^۲ the political

است (Marulewska, 2014:3).

امر سیاسی در دستگاه مفهومی اشمیت، مشروعیت خود را در مبادی الهیات مسیحی می‌یابد. از نظر او تاریخ بشر نه با آدم و حوا بلکه با کشتن هابیل توسط قابیل آغاز می‌شود (نظری، ۱۴۰۰: ۷۲). تمایز دوست و دشمن، دال مرکزی مفهوم امر سیاسی است که در بستری الهیاتی به مفاهیم انسجام می‌بخشد. تمایز دوست/دشمن برگرفته از مفاهیم مسیحیت کاتولیکی و مفهوم مکاشفه الهی از حقیقت است که بر اساس آن دو گروه از انسان‌ها؛ نخست مؤمنان که دوستدار مسیح و خدایند و دسته دوم شامل افرادی است که دشمن و در جبهه باطل قرار دارند، وجود دارد (علمی و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۶۲). این تمایز بر اساس دوآلیسم خیر و شر کاتولیکی بیان شده و با آموزه پروتستانی در باب دوست داشتن دشمنان در تضاد کامل است (حمیدی، ۱۳۹۴: ۳۹).

تمایز دوست/دشمن واپسین مرحله و نقطه فراز امر سیاسی است (حمیدی، ۱۳۹۴: ۳۴) و این وجه ممیزه امر سیاسی از سایر حوزه در نظریه اشمیت است. تمایز خود و دیگری در رویکرد اشمیت، دربرگیرنده مفهوم هویت و خصومت در ابعاد وجودی و عمومی است که در نتیجه آن، مفهوم جنگ به احتمالی همیشه حاضر در صحنه سیاست تبدیل می‌شود. نزد اشمیت مسئولیت پیشبرد امر سیاسی بر عهده دولت است و از این جهت اعلام می‌دارد که امر سیاسی پیش‌فرض مفهوم دولت است (اشمیت ۱۳۹۳: ۵۹).

تحول مفهوم دولت و وضعیت استثنا

نقد نظریه قانون اساسی مکتب لیبرالیسم به‌ویژه نظریه هانس کلسن محور اندیشه اشمیت در باب حاکمیت است. اشمیت این ایده را که مشروعیت دولت به وسیله هنجارهای قانونی مندرج در قانون اساسی تولید می‌شود را به‌شدت نکوهش

کرد (نظری، ۱۴۰۰: ۸۷) و کلسن را به خاطر نادیده گرفتن مفهوم بنیادی حاکمیت در تعریف دولت مورد نقد قرار داد. نقد بنیادهای تکثرگرایی برگرفته از اندیشه هارولد لاسکی از دیگر دغدغه‌های اشمیت است. تکثرگرایی با اعلام این امر که دولت صرفاً انجمنی در میان سایر انجمن‌هاست؛ عملاً جایگاه والا و متفاوت دولت را نادیده گرفت و به همین علت از نقد اشمیت در امان نماند (نظری، ۱۳۹۵: ۱۸۴)؛ زیرا اندیشه اشمیت تلاشی برای پایان دادن به تجزیه آلمان در اثر شکست در جنگ جهانی بود.

فهم مفهوم حاکمیت، دولت و وضعیت استثناء در اندیشه اشمیت در پرتو بررسی وضعیت استثناء امکان‌پذیر است. واژه یوستیتیوم^۴ در حقوق روم باستان به معنای سکنه، وقفه و تعلیق است (نظری، ۱۴۰۰: ۸۳) و به وضعیتی اشاره داشت که در راستای جلوگیری از آشوب و بی‌نظمی کلیه قوانین سابق پس از مرگ شاه تا تثبیت قدرت پادشاه جدید به حالت تعلیق درمی‌آمد. جورجیو آگامبن این حالت تعلیق را مهم‌ترین خصوصیت وضعیت استثناء می‌دانست (آگامبن، ۱۳۹۵: ۹۶-۹۴). وضعیت استثناء خود مؤسس نظام قانونی جدید و ملغی‌کننده نظم قانونی سابق است. نسبت استثناء و قاعده در قانون از مباحث اصلی میان حقوق‌دانان بود و اشمیت در نقد گرایش عقل‌گرایی، استثناء را هستی‌بخش و ثابت‌کننده قاعده می‌داند و آن را به معجزه در الهیات شبیه می‌داند (نظری، ۱۳۹۵: ۱۸۷). در نتیجه استثناء وضعیتی بحرانی است که نیازمند اتخاذ تصمیمات سرنوشت‌ساز است و فردی که در این شرایط تصمیم آخر را اتخاذ می‌کند، حاکم بالفعل است. بنابراین انحصار در تصمیم‌گیری اصلی‌ترین ویژگی تئوری حاکمیت و شرایط استثناست که متأثر از نظریه حاکمیت «ژان بدن» است (Ojakangas, 2004: 67).

۴ Justitium

اقتدار نامحدود حاکم تصمیم گیر، وجه ممیزه شرایط استثنایی است که بر اساس آن حاکم می تواند قوانین جدیدی تأسیس، قوانین کنونی را ملغی و یا به حالت تعلیق درآورد (نظری، ۱۳۹۴: ۱۰۰۵). اشمیت به این باور رسید که زور واضح قانون است و دکترین تصمیم گرایانه دربرگیرنده نقش اصلی حاکم در ایجاد و تأسیس قانون از طریق فرآیند تصمیم گیری است. حاکم اشمیت در زمان عادی در خواب است، اما وقتی موقعیت عادی در خطر لغزیدن به یک استثنا باشد، ناگهان از خواب بیدار می شود (اشمیت، ۱۳۹۰: ۳۴). هدف از تعلیق قانون در شرایط استثنا؛ انعطاف پذیری در برابر بحران است (نظری، ۱۴۰۰: ۱۱۸) که به وسیله آن قدرت مانور حاکم در مواجهه با بحران افزایش یابد.

روش پژوهش؛ تحلیل گفتمان: گفتمان در لغت به معنای گفتار، گفتگو، خطابه و سخن است و مفهومی میان رشته ای است که در عین کاربرد گسترده در میان اندیشمندان علوم اجتماعی تعریف جامع و مانعی از آن وجود ندارد (اخوان کاظمی، ۱۳۸۹: ۲۰). گفتمان منظومه ای معنایی است که دربرگیرنده فهم و تصور ما از واقعیت و جهان است (هوارث، ۱۳۷۷: ۱۶۷). گفتمان را مطالعه روابط منسجم موجود بین جملات (گفتار شفاهی و کتبی) و شیوه خاصی برای سخن گفتن درباره جهان و فهم آن تعریف کردند (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۸۹: ۱۷). به بیانی منظومه های معنایی که فهم و تصور ما از واقعیت و جهان را شکل می دهد، گفتمان می گویند (هوارث، ۱۳۷۷: ۱۶۷). لاکلا و موفه در کتاب «هژمونی و استراتژی سوسیالیستی» اندیشه های کارل مارکس، آنتونیو گرامشی، لویی آلتوسر، لاکان، میشل فوکو، ژاک دریدا و فردینان سوسور را مورد نقد، بازخوانی و ساخت شکنی و بر این اساس نظریه تحلیل گفتمان خود را بنیان نهاد.

۴ Discours

۲ Hegemony and socialist strategy

این نظریه ابزار قدرتمندی در تبیین چگونگی ظهور، تداوم و افول گفتمان‌ها را در اختیار دارد و به همین دلیل شناخت مفاهیم اصلی نظریه گفتمان لاکلا و موفه اهمیت اساسی دارد.

مفصل‌بندی‌در نظریه گفتمان به فرآیندی اشاره دارد که در آن نظام معنایی بر اثر جوش خوردن نشانه شکل گرفته و پیوند می‌یابند (هوراث، ۱۳۷۷: ۱۸۲). مفصل‌بندی حامی نظام معنایی گفتمان است (سلطانی، ۱۳۸۴: ۳۹-۳۸). دالی که توانایی انسداد معنایی دارد و می‌تواند تمام دال‌ها را در کنار خود به وحدت برساند را دال مرکزی می‌گویند (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۸۹: ۵۷). این دال؛ دارای نقش محوری و کانونی منظومه گفتمانی است و انسجام دهنده سایر دال‌هاست (حقیقت، ۱۳۸۵: ۴۵۰).

دال خالی به فضاهای خالی مربوط است و نقاط ضعف احتمالی گفتمان حاکم را عیان می‌سازد. وقته یا لحظه به دال‌هایی گفته می‌شوند که به طور موقت بر اساس عمل مفصل‌بندی به نوعی تثبیت نسبی معنایی رسیده است. دال‌ها و نشانه‌هایی که در هیچ گفتمانی قرار نگرفتند؛ عنصر است. فرآیند طرد و به حاشیه راندن معانی بالقوه و احتمالی از گفتمان را میدان گفتمان یا حوزه گفتمان گونگی می‌دانند (لاکلا و موفه، ۱۳۹۲: ۱۱۱).

به تعبیر یورگنسن و فیلیپس حوزه گفتمان گونگی جایگاه نگهداری معانی

۱- articulation

۲- NOT Nodal point

۳- empty point

۴- Moment

۵- Elements

۶- field of discursivity

اضافی و کنار گذاشته در عمل مفصل‌بندی است. همگونی و وحدت معنایی در زنجیره هم ارزی شکل می‌گیرد؛ زیرا منطق ساده‌سازی فضای سیاسی و زنجیره تفاوت منطق تمایزیابی است. قابلیت دسترسی به در دسترس بودن راه‌های خروج از بحران و جایگزینی گفتمانی مرتبط است. عدم تعارض اصول پیشنهادی گفتمان با اصول مقبول جامعه را قابلیت اعتبار می‌گویند که از اصلی‌ترین عوامل پذیرش گفتمان است (اخوان کاظمی، ۱۳۹۱: ۱۰).

برجسته‌سازی و طرد^۵ فرآیند برجسته ساختن و مقبول‌سازی مفاهیم گفتمان به عنوان راه‌حل نهایی بحران‌های احتمالی در جامعه است و هژمونی به معنای برتری یافتن یک گفتمان بر سایر گفتمان‌هاست. در این حالت گفتمان به تثبیت موقتی معنا حول دال مرکزی دست یافته و به حاشیه راندن رقبا به هژمون شدن گفتمان می‌انجامد. طبیعی پنداشتن و مسلم انگاشتن اصول گفتمان عینیت یا رسوب گفتمانی است (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۸۹: ۷۲). هژمونی را حالت طبیعی انگاشتن و واسازی را نقطه مقابل آن می‌دانند (مقدمی، ۱۳۹۰: ۱۰۴-۱۰۲).

تلاش نظام‌های معنایی گفتمان‌های رقیب برای فروپاشی گفتمان حاکم را از جاشدگی^۶ گویند. نشان دادن تصاویر آرمان‌گرایانه در لحظات بحرانی، عملی در راستای جذب نیروهای اجتماعی است که به آن وجه اسطوره‌ای می‌گویند

۶ The logic of equivalence

۴ The logic difference

۴ Availability

۴ credibility

۵ highlighting and marginalization

۶ Hegemony

۷ Dislocation

(مقدمی، ۱۳۹۰: ۱۰۴).

امر سیاسی، غیریت و هویت: در رویکرد گفتمانی، امر سیاسی بر سایر حوزه‌ها اولویت دارد؛ زیرا به ذات سیاسی یعنی تمایز و خصومت اشاره دارد؛ لیکن سیاست به دنبال برقراری و حفظ نظم است (موفه، ۱۳۹۱: ۱۶). در این رویکرد، میدان گفتمان مفهومی است که امر سیاسی را تبیین می‌کند؛ زیرا خصومت در بستر آن شکل می‌گیرد. به تعبیری دیگر؛ غیریت^۱ و خصومت^۲ در نظریه گفتمان سازنده هویت^۳ است.

هویت امری ارتباطی است و به معنای آن است که امری پیشینی، ثابت، لایتغیر و دائمی نیست؛ بلکه فرآیندی است که در زنجیره هم‌ارزی و تفاوت در عملِ مفصل‌بندی به دست می‌آید. غیریت به معنای آن است که هویت‌های مختلف برای نفی و طرد یکدیگر تلاش می‌کنند (مک‌دافل، ۱۳۸۰: ۹۸). در این نظریه، خصومت از جامعه حذف ناشدنی است؛ زیرا سیاست ورزی مبتنی بر آن است. نقد اندیشه‌های آنتونی گیدنز، ژاک رانسیر، یورگن هابرماس و اولریش بک در نزد موفه به این علت است که آنان با نادیده گرفتن ایده‌های مبتنی بر تعارض، ضدیت، خصومت و تکرار از مفاهیمی چون صلح جهانی، اجماع عقلایی و جهان‌شمولی روایت‌های لیبرالی دفاع نمودند (موفه، ۱۳۹۲: ۱۷-۱۶).

دو نوع خصومت تمام‌عیار و خصومت رقابتی در این رویکرد از هم قابل تفکیک است. خصومتی که هدف آن، حذف دیگری یا دشمنان از صحنه است؛ را آنتاگونیسم و خصومتی که مبتنی بر نزاع مخالفانی است که بر سر اصول

۱ Otherness

۲ Antagonism

۳ identity

اجماع دارند، را آگونیسم^۱ می‌داند (موفه، ۱۳۹۲: ۵۸۶). در نتیجه اصل تخصم دارای دو بُعد سازندگی و مانع شوندگی است؛ یعنی سازنده هویت و مانع عینیت یافتن گفتمانی (یا عامل از جاشدگی) است (حقیقت و حسینی زاده، ۱۳۸۷: ۱۱۹-۱۱۸). خصومت تمام‌عیار در اندیشه موفه به تعریف امر سیاسی از نظر اشمیت نزدیک است و مهم‌ترین خصوصیت آن نبود اجماع و زمینه مشترک است؛ لیکن در آگونیسم بر سر اصول اساسی اجماع کلی وجود دارد و به همین علت شاهد تحول مفهوم دشمن به مخالف در اندیشه موفه هستیم (موفه، ۱۳۹۱: ۲۸-۲۵۶).

پس از بررسی اجمالی مفاهیم اصلی نظریه گفتمان باید به تحلیل گفتمان به‌مثابه روش تحلیل پرداخت. این روش کاربرد زیادی در تبیین پدیده‌های اجتماعی و سیاسی دارد؛ زیرا پیامد منطقی عمل مفصل‌بندی، تولید نظام معنایی خاصی است که بر عرصه اجتماعی استیلا می‌یابد (لاکلا و موفه، ۱۳۹۲: ۱۴۰).

یورگنسن و فیلیپس معتقدند که هیچ الزامی وجود ندارد که روش‌ها را به همان ترتیب و سیاقی که بیان شد؛ مورد استفاده قرار دهیم، بلکه انتخاب و به‌کارگیری ابزارها، به پرسش تحقیق و گستردگی دامنه آن بستگی دارد؛ زیرا به اعتقاد آن‌ها در روش‌های تحقیق کیفی از جمله تحلیل گفتمان، هیچ رویه ثابت و روال ثابتی برای تولید داده‌ها وجود ندارد (یورگنسن و فیلیپس، ۱۳۸۹: ۱۳۳).

تحلیل گفتمان به‌مثابه روش نیازمند وجود چند محور است. شناسایی فضای تخصم و وجود حداقل دو گفتمان اولین اقدام در بررسی روشی تحلیل گفتمان است. تعیین زمان و مکان پژوهش محور دوم در کاربرد گفتمان به‌مثابه روش است. پس از شناسایی گفتمان‌های رقیب موجود در سطح جامعه باید مقطع زمانی و مکانی آن‌ها یا به عبارتی محدوده زمانی و موقعیت جغرافیایی آنان معین گردد.

منازعات معنایی و تحولات اجتماعی سومین مرحله در تحلیل گفتمان به مثابه روش پژوهش است و تحولات اجتماعی در پرتو آن تبیین می‌شود. ظهور و بروز منازعات معنایی در جامعه تمامی کردارهای سیاسی و اجتماعی را در برمی‌گیرد و فرآیند طرد و برجسته‌سازی وجه اشتراک کردارهای گفتمانی است که تلاش می‌کنند؛ نشانه‌های گفتمان‌های رقیب را به حاشیه ببرد. در نتیجه متن، معنا و کردارهای اجتماعی از مراحل اصلی روش تحلیل گفتمان است (حقیقت و حسینی‌زاده، ۱۳۸۷: ۱۳۴-۱۳۱).

گفتمان الهیات سیاسی زرتشتی

نقد خوانش غیرسیاسی از الهیات مسیحی نخستین جریان فکری بود که اشمیت در نفی و نقد آنان نظریه الهیات سیاسی را پی‌ریزی کرد. نظریه امتناع الهیات سیاسی مسیحی در اندیشه اریک پترسون به علت وجود باور به عقیده تثلیث است؛ زیرا به علت اعتقاد به این آموزه باور به الاهیات سیاسی مونیستی بر اساس خدای واحد- پادشاه واحد ناممکن بود؛ زیرا آموزه دو شمشیر در تفکر مسیحی بر جدایی و تمایز الهیات و سیاست تأکید داشت (نظری، ۱۴۰۰: ۱۰۹-۱۰۸). اشمیت در نقد آن، وجود الهیات سیاسی در مسیحیت را امری ضروری و ممکن دانست و الهیات سیاسی مسیحی را دربرگیرنده مفاهیم دوگانه‌ای از قبیل اقتدار/آشوب، ایمان/ کفر و اطاعت/ شورش دانست (اشمیت، ۱۳۹۱: ۱۹۸).

سروده‌ها و متون زرتشتی مشحون از مفاهیم سیاسی و اجتماعی در ایران باستان است و پس از رسمی شدن دین زرتشتی در دوره ساسانیان؛ ایده خدای واحد- شاه واحد به الهیات سیاسی زرتشتی خصلتی مونیستی داد که دین و دولت در آن همزاد پنداشته شدند. در گفتمان الهیات سیاسی زرتشتی، دین بهی و پادشاهی بر بنیاد هم استوارند که در آن دین، اساس پادشاهی و پادشاه، نگهبان دین معرفی

شده است (دریایی، ۱۳۸۶: ۷۷-۷۶). در نتیجه می‌توان گفت الهیات زرتشتی نسبت به ساحت سیاست و اجتماع بی‌توجه نبوده و در ترتیبات سیاسی-اجتماعی مدافع مبانی و اصول خاصی بود. بدین ترتیب می‌توان از الهیات سیاسی زرتشتی نام آورد (نجف‌زاده، ۱۳۹۰: ۱۴۷).

شناسایی مهم‌ترین گفتمان‌های رقیب: ادیان و آیین‌های زیادی پس از ورود مهاجران آریایی به ایران از قبیل آیین مهر، زروانی، مزدایی، زرتشتی، مانوی، مزدکی وجود داشت که هر کدام مروج آموزه‌های خاصی بود. اساطیر هند و اروپایی و تفکر موسوم به اسطوره‌ای از نخستین رویکردهای رایج در ایران باستان بود. آیین مهر یا میترائیسم تا قبل از ظهور زرتشت یکی از مهم‌ترین آیین‌های فراگیر بود و حتی در برخی از کتیبه‌های هخامنشی به الهه میترا در کنار اهورامزدا اشاره شده است (بویس، ۱۳۸۱: ۵۱-۴۹). مهر یا میترا الهه حاصلخیزی، باروری، برکت و زندگی بخشی بود و در کنار سایر خدایان به تمشیت امور هستی مشغول بود (نیبرگ، ۱۳۸۳: ۵۳-۵۰). زروان یا خدای بخت و اقبال دیگر آیینی بود که در اواخر حکومت هخامنشی به وجود آمد که تقدیرگرایی اساسی‌ترین اصل اعتقادی آن بود. نتیجه تقدیرگرایی زروانی؛ تسلیم بی‌قید و شرط انسان و پذیرش قضا و قدر بود که سرنوشت انسان را کنترل کرد (زهر، ۱۳۷۵: ۳۹۶). نظام معنایی جنبش مانی و مزدک در صدد فروپاشی گفتمان حاکم بود. مزدک با ایده‌هایی چون تساهل، بی‌آزاری، زهد، برابری در زن و مالکیت؛ عناصر گفتمان مسلط را به چالش کشاند (اخوان کاظمی، ۱۳۸۳: ۱۳-۱۲).

تأکید بر اشتراکی نمودن زن به گفته کریستین سن از مهم‌ترین آموزه‌های مزدک بود که به دنبال از بین بردن خلوص نژادی و طبقاتی حاکم بود (Christensen, 1907: 82). جنبش مزدک با اینکه شاه را نمونه خدا بر روی

زمین می‌دانست و در چارچوب دین زرتشتی افکار خود را مطرح نمود؛ لیکن انوشیروان آنان را به دلیل اینکه صورت‌بندی اجتماعی و سیاسی گفتمان حاکم به‌خصوص ساختار متصل طبقاتی را نفی می‌کرد، قتل و عام نمود (نیولی، ۱۳۸۸: ۱۷۶).

عناصر و مفاهیم گفتمان الهیات سیاسی زرتشتی: ساخت یک مرکز و مفصل‌بندی مفاهیم در کنار آن مهم‌ترین اولویت وجودی یک گفتمان است. رقابت گفتمانی تلاشی در جهت تثبیت نسبی معانی دال‌های شناور در کنار دال مرکزی است و این فرآیند به سلطه یک گفتمان بر دیگر گفتمان‌ها می‌انجامد. هویت اولیه مفاهیم در اثر مفصل‌بندی از دست می‌رود تا به مثابه جزئی از یک گستره معنایی بزرگ‌تر در نظر گرفته شود (تاجیک، همان: ۲۶). مهم‌ترین عناصر گفتمان زرتشتی که در تمایز با رقبا شکل گرفته است را می‌توان چنین تقسیم کرد:

اهورامزدا: در متون کهن و برخی از سنگ‌نبشته‌های به‌جامانده از دوره هخامنشی از اهورامزدا در کنار سایر خدایان نام برده شده است؛ لیکن در متون بعد به‌خصوص در گاهان از تعدد خدایان سخنی به میان نمی‌آید (رضایی راد، ۱۳۸۹: ۴۹). اهورامزدا به معنای سرور دانا و خدای غایی (زهر، ۱۳۷۵: ۸۹) در گفتمان زرتشت به خدای برتر ارتقا یافت و سایر خدایان در مرتبه‌ای پایین‌تر از حاکمیت آن قرار گرفتند. به تعبیر دیگر با رسالت زرتشت همه خدایان تابع اهورامزدا شدند (دوشن گیمن، ۱۳۸۵: ۲۵۸).

به عنوان آفریننده عالم مینوی و مادی در رأس سلسله‌مراتب هستی حاکمیت واحدی داشت و اهریمن به معنای مینوی ستیزش‌گر در برابر آن قرار داشت (مک کال و دیگران، ۱۳۸۵: ۱۲۱). حذف تکثر خدایی و تجمع آن‌ها ذیل خدای واحد

در گفتمان زرتشتی اهمیتی شگرف در اندیشه سیاسی ایران باستان داشت؛ زیرا شاه واحد در نظم زمینی مصداق سیاسی آن بود (انصافی و احمدوند، ۱۳۹۸: ۴۷-۴۶). بنابراین آموزه خدای واحد، دال مرکزی الهیات زرتشتی و شاه واحد منتج از آن حکم دال مرکزی گفتمان الهیات سیاسی زرتشتی را ایفا می‌کند. در مرتبه پایین تر از اهورامزدا، موجودات مقدسی به نام امشاسپند در کنار اهورامزدا به سامان بخشی جهان مشغول‌اند و اهورامزدا آفریننده آنان بود (بهار، ۱۳۷۵: ۹۹-۹۸) و نمود زمینی آن این است که در مرتبه پایین تر از شاه واحد، ساختار طبقات اجتماعی وجود دارد.

دوگانه اندیشی خیر و شر: در گات‌ها، دو نیروی متضاد وجود دارد که این دو نیرو از آغاز همزاد و دوقلو بودند؛ اما اهورامزدا اندیشه نیک و اهریمن اندیشه بد را برگزید و خلق کرد (بویس، ۱۳۸۱: ۴۵). تقابل و تفکیک این ثنویت در جهان مادی به معنای آن است که دو نیروی متضاد در نبردی سرنوشت‌ساز به درمی‌برند (رجایی، ۱۳۷۲: ۶۵) و پس از آن همه چیز گرد این دشمنی نمودار شد (بندهش، ف ۵، ب ۴۶) ثنویت فوق به مثابه اصل هستی‌شناختی الهیات سیاسی زرتشتی است. در ساحت سیاست به معنای وجود دو نیرو و قدرت متضاد از هم است که یکی مشروع و دیگری نامشروع است. تعبیری در الهیات سیاسی زرتشتی هستی‌درب‌گیرنده تقابل دوگانه است که در عالم سیاست هم ساری و جاری است. بازتولید ثنویت مینوی در جهان مادی امکان امر سیاسی در ابعاد تخصصی را فراهم می‌سازد. در نتیجه فضای دوگانه‌ی خصومتی از اصول بدیهی الهیات سیاسی زرتشتی است.

نظم کیهانی آشه و متابعت از آن: در اوستا از آشه در معنای راستی نام برده شده است که اصل همه‌ی نیکی‌ها و خوبی‌هاست (مجتبایی، ۱۳۵۲: ۳۱-۳۰). این

واژه حدود ۱۸۰ بار از زبان زرتشت جاری شده است و مهم‌ترین معنای آن راستی است (بویس، ۱۳۸۱: ۲۷۸). این مفهوم گستردگی معنایی دارد و مجموعه‌ای از فضایل از جمله حقانیت، درستی، عدالت، نظم، فضیلت، کمال و دین‌داری را در برمی‌گرفت (اخوان‌کازمی، ۱۳۷۸: ۷).

آشه نظم حاکم بر کیهان است؛ زیرا آفرینش جهان خلقتی توأم با نظم است و هر کنشی که نظم مستقر را به چالش بکشد از اراده نیروهای اهریمنی است. مفهوم مقابل آشه، دروج است که در تلاش است نظم کیهانی را ساقط کند (رضایی‌راد، ۱۳۸۹: ۹۸). این مفهوم از عناصر اصلی گفتمان زرتشتی است و در یسنا و یشت‌ها بارها به آن اشاره شده است. مفهوم نظم و سلسله‌مراتب به عنوان اصلی بنیادی از این آموزه استخراج می‌شود و بی‌نظمی و بی‌ثباتی مفهوم مقابل آن است. الگوبرداری از نظم کیهانی رمز سعادت و رستگاری است؛ زیرا تمام موجودات باید بر اساس الگوی آفرینش انتظام یابند (احمدوند و حمیدی، ۱۳۸۹: ۳۰).

مفهوم طبقه و خویشکاری طبقاتی: الگوبرداری از ساختِ هرمی - سلسله‌مراتبی عالم کیهانی در عالم هستی، رمز رستگاری دانسته شده است. در این جهان‌بینی خیمه‌ای، شاه در رأس سلسله‌مراتب هستی و مظهر اتصال نظم زمینی با نظم کیهانی است. خاندان سلطنتی حاکم و طبقات اجتماعی در مرتبه بعد ساخت اجتماعی بودند. در تاریخ ایران باستان چهار طبقه؛ روحانیون (آسروان)، جنگاوان (ارتشتاران)، مستخدمین دولت (دبیران) و مردم عادی متشکل از روستاییان (واستر - یوشان) و صنعت‌گران از یکدیگر متمایز بود. طبقه آسروان از زمان هخامنشیان به تدریج به طبقه‌ای منسجم و قدرتمند تبدیل شدند (احمدوند و بردبار، ۱۳۹۸: ۹۵).

در الهیات سیاسی زرتشتی دین و شهریاری همزاد و برادرند که بنیاد شهریاری بر دین مبتنی و شهریار پاسدار دین معرفی شده است. طبقات خود به گروه‌های چندگانه دیگری تقسیم می‌شدند. طبقه روحانیون به موبد، هیربدان، مغان؛ جنگاوان به دو گروه سواره و پیاده نظام تقسیم می‌شدند (کریستین سن، ۱۳۶۷: ۱۲۰-۱۱۹). در تقسیم‌بندی دیگری جامعه ایرانی عصر ساسانی متشکل از چهار طبقه نجبا و ارتشتاران، روحانیان، دبیران و مردم کارگر بود (گیرشمن، ۱۳۸۶: ۳۴۲). در نظام دانایی حاکم بر الهیات سیاسی زرتشتی تمامی موجودات دارای جایگاه ویژه و وظیفه‌ای خاص بودند که به آن خویشکاری گفته می‌شد (رضایی راد، ۱۳۸۹: ۱۲۶) که مصداق اشه در جهان هستی بود. در دینکرد انجام خویشکاری، واجب و در مینوی خرد عدول از آن گناه شمرده شده است (دینکرد پنجم، ۱۲۲؛ مینوی خرد، ف ۳۱، باب ۸).

نظام سلسله مراتبی (هرمی) و تقدس جایگاه‌ها در کنار مفهوم خویشکاری نتیجه‌ای جزء تأکید بر استقرار نظم، حفظ امنیت و مبارزه با برهم زندگان آن در ساحت سیاست نداشت (احمدوند و اسلامی، ۱۳۹۷: ۵۵-۵۴). رعایت الزامات الهیات سیاسی تضمین‌کننده بقا و ثبات نظام سیاسی و طرد، پیکار و سرکوب گفتمان‌های معارض واجب بود.

سیاست و امر سیاسی در گفتمان زرتشتی

پس از شناسایی مفاهیم و عناصر گفتمانی باید دید الهیات سیاسی زرتشتی چه رویکردی به مفهوم سیاست و امر سیاسی را بر کدام مبانی تحلیل می‌کند. در پاسخ به این سؤال نخست باید گفت؛ ماهیت امر سیاسی به‌طور کلی به نوع نگاه به هستی و انسان متکی است؛ زیرا هر برداشت از امر سیاسی بر مفروضات هستی و انسان‌شناسانه مبتنی است و اساساً هیچ رویکردی فارغ از آن وجود ندارد. به

تعبیری دیگر هر رویکردی بر مبنای فرض‌های مسلم و قطعی استوار است که مبتنی بر مفروضات هستی‌شناسانه و انسان‌شناسانه است (نظری، ۱۴۰۰: ۵).

ماهیت هستی و طبع بشر: درک امر سیاسی مستلزم شناخت ماهیت هستی و طبع بشر است. ماهیت هستی شناختی امر سیاسی را باید در ضرورت حضور و بقای رویکردهای آنتاگونیستی به عنوان واقعیت گریزناپذیری در قالب الگوی هم‌آورد جویانه تحلیل کرد (نظری، ۱۴۰۰: ۳۳). تقابل دوگانه خیر و شر و ثنویت موجود در آن به مثابه اصل هستی‌شناختی الهیات سیاسی زرتشتی مشحون از این بنیاد ستیزه‌جویانه است؛ به گونه‌ای که این مفهوم از بنیادی‌ترین عناصر گفتمان زرتشتی است. هستی‌شناسی مبتنی بر آموزه خیر و شر به معنای وجود حداقل دو نیروی متضاد و دشمن است که ریشه در مقوله آفرینش داشت (قهرمان، ۱۳۹۳: ۱۴۸-۱۴۷). بر اساس مبادی انسان‌شناسی گفتمان زرتشتی؛ انسان دارای دو گوهر نیک (سپندمینو) و بد (انگره‌مینو) است که در صحنه نبرد می‌تواند به یکی از آنان بپیوندد (رضایی راد، ۱۳۸۹: ۱۳۲).

در اوستا انسان موجودی دو ساحتی معرفی شده است که دارای دو بعد اورون (روان) و تنو (تن یا کالبد) است. از اورون به عنوان ساحت غیرمادی و فناپذیر وجود انسان است و تنو به ساحت فناپذیر وجود انسان اشاره دارد (اوستا، ۳۱، ۱۱) توانایی گزینش نیروی خیر یا شر به معنای آن است که ماهیت بشر در این الهیات به نوع انتخاب آن وابسته است (بهار، ۱۳۷۵: ۱۰۰). به تعبیری دیگر در الهیات سیاسی زرتشتی برخلاف نوع مسیحی آن، انسان بدون گناه اولیه قدم به جهان نهاد و اهورامزدا قوی خرد را در تمیز سیل درستی کژی در نهاد آن تعیبه کرد. در نتیجه ماهیت انسان در الهیات زرتشتی موجودی مختار است که توانایی انتخاب با حفظ مسئولیت را دارد و این مفهوم با اصل

تقدیرگرایی زروانی در تضاد بود. از نظر تنسر ماهیت آدمیان متفاوت است؛ به گونه‌ای که آنان نه به طور کامل در مسیر راستی قرار دارند و نه کاملاً در سبیل ناراستی و سیاق کژی گرفتارند. انسان‌ها، اصلاح‌پذیرند و وظیفه نیکان تلاش برای اصلاح کردن مردمان است (نامه تنسر، ۱۳۵۴: ۸۲-۷۹) نتیجه سیاسی مبادی هستی و انسان شناسانه الهیات زرتشتی این است که دو نیرو یا قدرت متضاد و دشمن موجود است که یکی مشروع و دیگری نامشروع است و نیازمند طرد و پیکار. مبادی انسان شناسانه و هستی شناسانه موجود در اندیشه اشمیت و گفتمان زرتشتی را می‌توان چنین آورد:

جدول: مقایسه انسان‌شناسی و هستی‌شناسی کارل اشمیت و گفتمان زرتشتی

مقایسه	انسان‌شناسی	هستی‌شناسی
کارل اشمیت	نگرش بدبینانه	دوالیسم حق و باطل
گفتمان زرتشتی	رویکرد دوگانه به انسان	نبرد خیر و شر

خصوصیت و تمایز دوست-دشمن: ماهیت هستی شناختی امر سیاسی را باید در ضرورت حضور و بقای رویکردهای آنتاگونیستی به عنوان واقعیت گریزناپذیری در قالب الگوی هم‌آورد جویانه تحلیل کرد (نظری، ۱۴۰۰: ۳۳). از نظر او تاریخ بشر نه با آدم و حوا؛ بلکه با کشتن هابیل توسط قابیل آغاز می‌گردد و این امر به معنای تأکید بر منازعه بر سر بودن یا نبودن در تاریخ است و جهان بدون منازعه را جهان بدون سیاست می‌داند (نظری، ۱۴۰۰: ۷۳-۷۲). نتیجه چنین رویکردی در دستگاه مفهومی اشمیت این است که امر سیاسی مشروعیت خود را در مبادی الهیات مسیحی جستجو می‌کند. در جهان‌بینی خیمه‌ای الهیات سیاسی زرتشتی، الگوبرداری از سلسله‌مراتب، نظم کیهانی و خویشکاری مفهومی محوری است. در ابتدا نبرد اهورا و اهریمن بود؛ لیکن پس از آفرینش و ضد

آفرینش، تمامی موجودات به آن وارد شدند و تمام مصادیق خیر و شر در مصاف هم قرار گرفتند. این رویارویی در بندهش به گونه‌ای ترسیم شده است که اهریمن در برابر اورمزد، دروغ بر ضد راستی، رفتار، گفتار و کردار بد گفتار در برابر رفتار، گفتار و کردار نیک، تبهکاری در برابر درستکاری، دوزخ در برابر بهشت قرار دارد و نشانگر شمولیت و عمومیت نبرد است (فرنچ دادگی، ۱۳۷۸: ۵۵).

انسان در این نبرد علاوه بر آنکه با همکاری اهورامزدا با اهریمن در نبرد است؛ در وجود خودش نیز درگیر دو گوهر سپندمینو و انگره مینوست که بر اساس متون زرتشتی هیچ‌گونه سازشی میان آن‌ها وجود ندارد (پوردادوود، ۱۳۸۷: ۵۵-۵۴). سیاست در این نگاه وجهی اثباتی به معنای حفظ سیستم و نظام سیاسی و وجهی سلبی به معنای مجازات آشوب‌گران دارد (رجایی، ۱۳۷۲: ۴۴-۳۹). در نتیجه امر سیاسی مطلوب گفتمان زرتشتی مشابه رویکرد اشمیت و مفهوم خصومت تمام‌عیار در اندیشه موفه است و مبتنی بر نبرد دائمی نیروهای اهورایی و اهریمنی.

جدول: مقایسه مفاهیم سیاست و امر سیاسی در گفتمان زرتشتی و اشمیت

مفهوم	نظریه اشمیت	گفتمان زرتشتی
سیاست	حوزه نظم و انتظام	الگوبرداری از نظم کیهانی مبتنی بر نظم
امر سیاسی	تمایز و خصومت	نبرد خیر و شر در عالم هستی

هویت و دشمن: تقسیم‌بندی، تمایز و قطبی‌سازی افراد به دو گروه خود دیگری از بنیادین‌ترین ویژگی‌های تحلیل گفتمانی است. شکل‌گیری هویت با غیریت‌سازی آغاز و با فرآیند طرد و برجسته‌سازی تثبیت و با سرکوب گفتمان‌های رقیب تداوم پیدا می‌کند. شکل‌گیری و تثبیت هویت نیازمند دو فرآیند برجسته‌سازی (برجسته‌سازی خوبی‌های خود، بدی‌های دیگران) و دو فرآیند طرد‌سازی (طرد خوبی‌های دیگری، نادیده گرفتن ویژگی‌های منفی خود)

است (صادق پور، ۱۳۹۸: ۳۵۸). وجود دیگری به عنوان بیرون سازنده نقش محوری در هویت دارد. اساساً امر سیاسی دو جزء کسب هویت و شناخت دشمن را در برمی گیرد (اشمیت، ۱۳۹۲: ۱۵).

شناخت دشمن اهمیتی مضاعف دارد؛ زیرا دشمن، عینیتی از جنس قدرت (Slomp, ibid:26) و یک دیگری در ابعاد وجودی است که به رغم ستیزه، امکان مبادله اقتصادی با آن وجود دارد (اشمیت، ۱۳۹۲: ۵۷-۵۸) در نتیجه دشمن تصادفی نیست؛ بلکه دشمنی در ابعاد هویتی و جدی است (نظری، ۱۴۰۰: ۵۴). دشمن سیاسی صرفاً یک دشمن عمومی و در روشن ترین معنا در رابطه با ملتی علیه ملت دیگر است (اشمیت ۱۳۹۲: ۵۷). مفهوم دشمن در اندیشه اشمیت، مفهومی عینی و وجودی است که سبک زندگی مردم را تهدید می کند و این امر به این معناست که این نوع دشمن، تمایز دوست/دشمن محور کسب هویت است (Hirst, 1999:9).

رویکرد اشمیت کلان محور است که در آن امر سیاسی شبیه به وضع طبیعی در اندیشه هابز است. این نظریه با نقد نظریه امانوئل کانت، دستیابی به صلح دائم جهانی را چیزی جز خودفریبی نمی دانست (نظری، ۱۳۹۵: ۱۸۵) و جنگ را از احتمالات همیشه حاضر در صحنه سیاست قلمداد می کرد (اشمیت، ۱۳۹۲: ۷۱-۷۲). ساحت امر سیاسی در پیوند با ساحت تعارضی است که در جوامع بشری وجود دارد و امکان همواره حاضر آنتاگونیسم را شکل می دهد: آنتاگونیسمی که ریشه کن ناشدنی است و باید آن را به مثابه «تجدید حیات آنتاگونیسم هویت پایه» درک کرد. در این رویکرد ضرورت هویت را می توان دید و وابستگی متقابل هویت/تفاوت. هویت برای اینکه وجود داشته باشد نیازمند تفاوت است و تفاوت را در نهایت به دگر بودگی تبدیل می کند (نظری، ۱۴۰۰: ۳۶-۳۴). میزان

نیرومندی و سرسختی آنتاگونیسم در منظومه مفهومی اشمیت ارتباط مستقیمی با ناب بودن شکل امر سیاسی دارد. در نتیجه این نگرش، دشمنی مطلق، امری اساسی تلقی می‌شود و راه هرگونه مصالحه را مسدود می‌سازد (نظری، ۱۴۰۰: ۱۱۴).

مفهوم دشمن در گفتمان زرتشتی مجموعه‌ای از معاندین متشکل از افراد، گروه‌ها، جنبش‌ها، ادیان و کشورهاست. در دینکرد نافیان نظم دینی مستقر و بدعت‌گذاران آیینی که مبانی دینی را تفسیر به رأی و با تفسیر رسمی حاکم مخالف بودند؛ «اشموغ» می‌گفتند (دینکرد، ف ۲۱). در یسنا از آنان به عنوان «تباه‌کنندگان زندگی» نام برده شده است (یسنا، ۹، بند ۳۱). مصداق عینی این تباه‌کنندگان زندگی؛ مانی و مزدک بود که به مزدکیان، اشموغان اشموغ یا تبه‌کارترین اشموغان نیز گفته می‌شد (رضایی راد، ۱۳۸۹:). در گات‌ها از چند گروه دشمن دیگر؛ تحت عناوین کرَپَن و اوسیچ که مخالف آیین زرتشت و گروه گرِهما که غارتگر اموال مردم در درون مرزهای امپراتوری بودند نیز نام برده شده است (گات‌ها، ۱۳۹۰: ۲۸۳، ۲۳۶، ۱۸۶). گروه دشمن دیگر در الهیات سیاسی زرتشتی «اکه دینان» است که پیروان دین یهود، ترسا و زندیق است (رضایی راد، ۱۳۸۹: ۱۴۵).

به طور کل امپراتوری قدرتمند روم و مذهب مسیحی، مذاهب بودائی در شرق، جنبش‌های مانوی و مزدکی مهم‌ترین غیر یا دیگری گفتمان زرتشتی را تشکیل می‌داد (اخوان کاظمی، ۱۳۸۳: ۷). در نظریه گفتمان دوگانه‌سازی خود دیگری امری محوری است؛ زیرا ایجاد یک رابطه خصمانه که منجر به تولید دگری شود، برای تأسیس مرزهای سیاسی امری حیاتی قلمداد می‌شود (تاجیک، همان: ۲۸-۲۷).

در الهیات سیاسی زرتشتی از غیر ایرانیان تحت عنوان کلی «انیران» نام برده

می‌شود که در بندهش تمام سرزمین‌های غیر ایرانی از توران، روم، چین، هند و سرزمین‌های شش اقلیم دیگر را دربرمی‌گیرد (بندهش، ف ۹). به تعبیر کتاب مبانی اندیشه سیاسی در خرد مزدایی معیارِ انیران، نژاد ایرانی بود و نه ملیت، زبان، نژاد یا مذهب آنان (رضایی راد، ۱۳۸۹: ۲۰۶). در شاهنامه فردوسی به کرات از عناوین مثبت برای نامیدن شاهان ایران زمین از جمله جهاندارپاک، شاه جهان، شاه زمین، شه نامور، پرمایه شاه استفاده شده است و مفاهیم منفی چون بدسگال، سنگدل، اهریمن، پرفریب، جادوگر، دیو، مار دوش را برای معرفی دشمنان و انیران به کاربرد (یوسفی و دیگران، ۱۳۹۱: ۱۵۳-۱۵۲).

مکان و میدان امر سیاسی: اشمیت در «نوموس زمین» تمایز دوست/ دشمن را با مفهوم خاک تحلیل می‌کند و همزیستی حکام و دولت‌ها در هر عصر تاریخی را مبتنی بر تقسیمات فضایی جدید و قلمروهای جدیدی می‌داند که بر عنصر زمین مبتنی است. در دستگاه مفهومی اشمیت نوموس به معنای قانون، قاعده یا هنجار است که به روند تقسیم فضا در دوره‌های تاریخی اشاره و مانند مفهوم حصار و تعیین حدود قلمرو تعریف می‌شود (Schmitt, 2006, p. 77-78). وی با بررسی نظریه مالکیت، تصرف ارضی و قرار اجتماعی جان لاک به این نتیجه رسید که تصرف سرزمینی در ابعاد داخلی و خارجی نخستین قانون بنیادینی است که قوانین بعدی از آن ریشه می‌گیرد. بنابراین این مفهوم پیش شرط قوانین و بنیاد حاکمیت و دولت است (Schmitt, ibid: 47-48).

به‌طور کلی می‌توان گفت در این کتاب، زمین به میدان و مردم به مثابه عاملان نبرد در نظر می‌شوند (نظری، ۱۴۰۰: ۱۲۷). شکل‌گیری ایده آرمانشهری در الهیات سیاسی زرتشتی مفهومی بنیادی مرتبط با مکان است. در متون زرتشتی، عالم مادی اورمزد آفریده است و متشکل است از هفت اقلیم که کشور خونیرث در میانه آن

و ایرانویج مرکز آن دانسته شده است (بندهش، ف ۹، باب ۷۶-۷۵). کشور ایرانویج؛ مبدأ آفرینش، هستی و مرکز عالم است که از نظر وسعت به اندازه یک‌هفتم کل وسعت اقلیم مرکزی است و بهترین جای زمین است که مردمان آن به نسبت سایر اقلیم در رفاه و آسایش و بر سبیل راستی و شادمانی‌اند (مینوی خرد/ف ۴۳، ابواب ۲۴، ۲۵، ۲۶؛ بندهش، ف ۹، ۲۰، ۶۵؛ ابواب ۲۰، ۲۹، ۷۵، ۲۳۵). واژه ایرانشهر در اوستا بکار رفته و به سرزمین مادری آریاییان اشاره داشت (دریایی، ۱۳۸۶: ۱۴۱). حراست از این جغرافیای قدسی در گفتمان زرتشتی؛ اولویت وجودی هر نظام سیاسی و گفتمان حاکم بود. در نتیجه می‌توان مدعی بود:

- ۱- ایران ویج مورد لطف خداوندی است.
- ۲- حیات و تمدن بشری در این سرزمین مقدس آغاز شده است.
- ۳- ایرانشهر دارای دشمنان بسیاری است که خواهان تسلط برآند.
- ۴- پاسداری و حراست از آن و نابودی دشمنان وظیفه وجودی شاه آرمانی است.

مفهوم دولت و حاکم در گفتمان زرتشتی

ایده اجتناب‌ناپذیر بودن دیکتاتوری برای اشمیت مفهومی در نقد تئوری دولت محصور بود که در آن قدرت اجرایی و تقنینی از هم تفکیک بود. اشمیت از لزوم درآمیختن قدرت اجرایی و تقنینی برای شکست دشمنان داخلی و خارجی و تثبیت نظم دفاع کرد. به این علت اشمیت درصدد اعاده مشروعیت دیکتاتوری به عنوان فصل الخطاب غایی برآمد (نظری، ۱۴۰۰: ۸۳). اصالت تصمیم برگرفته از وضعیت استثناء به معنای حق اخذ تصمیم نهایی حاکم برای بازگشت نظم و امنیت است. از نظر اشمیت عملکرد دیکتاتور فراتر از چارچوب حقوقی قانون اساسی نیست و آن را محدود به یک دوره زمانی معینی می‌داند که بر اثر وضعیت استثناء

حاصل می‌شود. در نتیجه دیکتاتوری از نظر اشمیت مفهومی در حمایت از جمهوری در مواقع بحران است (اشمیت، ۱۳۹۱: ۳۱). در دستگاه مفهومی اشمیت بین امر سیاسی و تحول مفهومی دولت ارتباط برقرار است. تئوری پارتیزان در نزد اشمیت مفهوم جنگ سنتی را به چالش کشاند. ناهمگونی عرصه جنگ در تئوری پارتیزان مفهوم حقوق عمومی اروپایی که در آن دولت‌ها با وجود مرزهای مشخص تعریف شده بودند را به چالش کشاند. شناسایی مبارزان در این تئوری دشوار است و متوسل شدن به راه‌های رسیدن به اهداف، متنوع است.

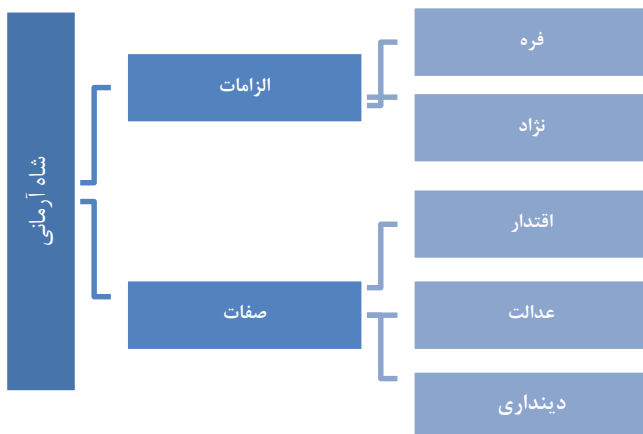
حال پس از شناخت تحول مفهومی دولت در نظریه اشمیت منطبق با تغییر مفهوم امر سیاسی باید دید عناصر و مفاهیم گفتمان زرتشتی و برداشت آنتاگونیستی آن از امر سیاسی چه تأثیری بر الگوی حاکمیت و دولت داشت و دولت تجویزی آن کدام است؟ گفتمان زرتشتی رویکرد خاصی به مفهوم حاکمیت داشت که به ایده خدای واحد (اهورامزدا) بازمی‌گشت؛ زیرا همان‌گونه که اهورامزدا دارای حاکمیت مطلق بر دیگران است در عالم زمینی چنین حاکمیتی به رأس هرم سیاسی واگذار شده است و شهریار تصمیمات خود را ناشی از اراده اهورامزدا می‌دانست (مجتبایی، ۱۳۵۲: ۱۱۰). مفهوم کاتچان از دیگر مفاهیم برگرفته از آموزه‌های مسیحی در اندیشه اشمیت است که با جایگاه حاکم مرتبط است و کاتچان حاکمی است که توانایی تأمین نظم، امنیت و سرکوب مخالفان را دارد (حمیدی، ۱۳۹۴: ۴۱-۴۰). در گفتمان زرتشتی شاه فرهمند به مثابه کاتچان در اندیشه اشمیت است.

بهترین الگوی حکومتی در گفتمان مذکور، الگوی مطابق با نظم کیهانی یا الهی است (گرگی و دیگران، ۱۳۹۶: ۱۲۰) که بهترین مصداق آن حکومت شهریاری است. حکومت شهریاری فرهمند گفتمان زرتشتی مانند مفهوم

دیکتاتوری اشمیت، مفهومی موقتی نیست، بلکه خود به مثابه یکی از اصلی‌ترین ارکان آرمانشهر است. در این گفتمان نهاد سلطنت دارای قداست است و شاه برخوردار از فره ایزدی است. فره حقیقتی الهی و کیفیتی آسمانی است که به‌طور کلی به معنای تأیید الهی است و با هر کسی همراه شود، شکست‌ناپذیر می‌گردد (دوستخواه: ۱۳۶۶، ۲۹۰). این مفهوم مهم‌ترین نماد حقانیت الهی شاه و مظهر اتصال حکومت به امور قدسی است. در اوستا از فره ایرانی نیز نام برده است که مخصوص ایرانیان بود که تا پایان جهان این فره‌مندی همراه آنان خواهد بود (همان، ۳۸۷).

در زامیاد یشت فره مظهر پیروزی، شکوهمندی و شکست‌ناپذیری شهریار است و به معنای همراهی نیروی اهورایی با صاحب آن تعریف شده است (همان، ۲۹۰). دولت برآمده از این نظام دانایی مختصاتی اقتدارگرایانه دارد که شاه آرمانی در مرکز آن با اختیارات گسترده قرار دارد؛ لیکن آن قدرت نامحدود حاکم قدر قدرت و تصمیم‌گیر اشمیت را در ابعاد اندیشگی ندارد، زیرا گفتمان فوق دامنه قدرت پادشاه را با الزاماتی پیوند و آن را محدود به عواملی می‌داند. الزامات چنین جایگاهی را می‌توان فره ایزدی، نژاد و تربیت نام برد که اموری تقریباً فطری‌اند و صفاتی که شاه آرمانی باید متصف به آن باشد؛ از جمله اقتدار، عدالت، زهد و دین‌داری صفاتی اکتسابی‌اند. گفتمان زرتشتی بایسته‌ها و صفاتی برای فردی که در رأس هرم قدرت قرار دارد را ترسیم و مشروعیت چنین حاکمی را منوط به وجود آن صفات می‌داند (احمدوند و بردبار، ۱۳۹۵: ۲۲).

نمودار ۱: الزامات و صفات شاه آرمانی در گفتمان زرتشتی

در نتیجه مشروعیت حاکم بر سه محور تأیید الهی (فرّه)، طبیعی (نژاد) و فردی (شایستگی های فردی) است. وضعیت استثنا در اندیشه اشمیت شرایطی حساس و بحرانی است و فردی که در این موقعیت تصمیم نهایی را اخذ می نماید؛ حاکم واقعی است (اشمیت، ۱۳۹۲: ۱۱-۱۰) کل فرآیند تصمیم گیری در الهیات سیاسی زرتشتی نه تنها صرفاً در شرایط بحرانی؛ بلکه در شرایط عادی نیز بر عهده شاه بود که از طریق حلقه وزرا، موبدان و مشاوران اعمال می گردید. مهم ترین وظایف شهریار در متون زرتشتی به شرح زیر قابل استخراج است:

- ۱- پاسداری از ایرانشهر و قوانین الهی آن
- ۲- تأمین نظم و امنیت و پیشگیری از دزدی و ستمکاری و جلوگیری از ظلم به رعایا (نامه تنسر، ۲۰)
- ۳- حفظ و تثبیت نظام طبقاتی
- ۴- جنگیدن در راه دین و دفاع از ملت (گیرشمن، ۱۳۷۹: ۱۵۵)
- ۵- زدودن فقر، تنگ دستی و در و بیماری از مردمان
- ۶- تقویت ابزار و وسایل مورد نیاز مردمان (دینکرد سوم، کرده ۴۶).

نظام برآمده از این گفتمان؛ حکومتی پادشاهی با دامنه اختیارات وسیع و شمول گسترده وظایف است که به آنان اشاره گردید. حفظ قوانین لایتغیر ایزدی و لزوم دادگری و پرهیز از منیت و درازدستی به اموال مردم مهم‌ترین محورهای تحدیدکننده قدرت شاه حاکم بود (بهار، ۱۳۸۱: ۲۲۳). به تعبیری دیگر شاه در درون الزامات قوانین لایتغیر ایزدی محصور بود و این موضوع برخلاف وضعیت استثنا است که در آن حاکم توانایی تعلیق، الغا و تأسیس قوانین را دارد (نظری، ۱۳۹۴: ۱۰۰۵).

جدول: مقایسه مفهوم دولت و حاکم در اندیشه اشمیت و گفتمان زرتشتی

مقایسه	مدل دولت	دامنه اختیارات	شرایط استثنا
نظریه اشمیت	دیکتاتوری	گسترده	اراده حاکم تصمیم گیر
الهیات سیاسی زرتشتی	شهریاری	گسترده	عمل در چارچوب قانون ایزدی

جواز اصلاح و انقلاب: تمایز دوست-دشمن بالاترین و شدیدترین مرحله امر سیاسی و سازنده هویت است. دوگانه خود و دگری در اندیشه اشمیت معیار تنظیم ساز سیاست داخلی و خارجی است. نظریه الهیات سیاسی اشمیت نظریه‌ای است که دوگانه‌های در برابر هم قرار می‌دهد و از یکی از آن‌ها دفاع می‌نماید. اقتدار و هرج و مرج، ایمان و کفر، اطاعت و شورش (اشمیت، ۱۳۹۱: ۱۹۸) در گفتمان زرتشتی بنیاد زندگی در عالم هستی بر محور نظم و گرت‌برداری از نظم کیهانی استوار است. این گرت‌برداری به تقدس حاکمیت و جایگاه حاکم ختم و مبانی الهی سرکوب معاندین را تدارک دید. در این گفتمان هر نیرویی که نظم و نظام مشروع موجود را متزلزل سازد؛ بی‌گمان از ناحیه اهریمن و بدآیینی محض تلقی

می‌شود. در این گفتمان امکان هرگونه تغییر و تحول انقلابی علیه نظم سیاسی مشروع منتفی است؛ زیرا داشتن فره ایزدی به معنای تأیید حکومت شاه توسط اهورامزداست (آموزگار، ۱۳۷۴: ۳۴) و بر این اساس آشوب گران را اشموغلان و دروندان می‌نامیدند. به تعبیری جواز شورش و انقلاب علیه نظم مستقر موجود نیست و در صورت انجام بدعت، بدآیینی و نیرویی است که مشروعیت حکومت ندارد (رضایی راد، ۱۳۸۹: ۱۵۱). جایگاه الهی حاکم در گفتمان زرتشتی و نظریه اشمیت جواز هرگونه اقدام انقلابی علیه نظام مستقر را سلب نمود.

ظهور منجی و امر سیاسی: اندیشه منجی گرایانه از مهم‌ترین مؤلفه‌های الهیات سیاسی مرتبط با پایان جهان است. اشمیت پایان تاریخ را با رویکردی الهیاتی تحلیل و بر این باور بود که راه گریزی از دشمنی نیست و صرفاً در پایان جهان، خداوند انسان را از این وضعیت رها خواهد ساخت (اشمیت، ۱۳۹۲: ۱۹۲). در الهیات سیاسی زرتشتی کیومرث نخستین انسان و سوشیانت آخرین آن است که در گات‌ها به معنای نجات‌دهنده دین بھی است. پس از هزار سال از مرگ زرتشت منجیان نجات بخشی برای گسترش دین بھی از پشت زرتشت ظهور می‌کنند به نام‌های؛ اوشیدر و اوشیدرماه و در نهایت سوشیانت. منجی در هر هزاره در دینکرد به علت گسترش پلیدی در جهان و زدودن جهان از گزنده‌های اهریمن، دیوان و انیران ظهور می‌کند. آرمانشهر در گفتمان زرتشتی با اندیشه‌های موعودگرایانه و ایده پایان تاریخ پیوند ناگسستنی دارد (رضایی راد، ۱۳۸۹: ۲۳۲) آخرین منجی یا سوشیانت از دختری که در دریایچه فرشگرد از نطفه زرتشت باردار می‌شود، به دنیا می‌آید (دوشن گیمن، ۱۳۸۵: ۸۱). در دینکرد سوم تصاویر مبارزه‌جویانه و پیروزمندانه از سوشیانت ارائه می‌شود که با شمشیر و گرز به نبرد دیوان، دشمنان

و انیران خواهد رفت (دینکرد، ب ۴۶، ۴۷) و از دین بهی و ایرانویج پاسداری خواهد کرد. در آخرین هزاره هستی سوشیانت ظهور و پس از یک نبرد، مرحله جدایش نیروهای خیر و شر فرا می‌رسد که مرحله ابدی است (بویس، ۱۳۸۱: ۵۱-۴۹). کارکرد سوشیانت در الهیات زرتشتی، «نو کردن جهان» است که به آن فرشگرد می‌گویند (نجف‌زاده، ۱۳۹۰: ۱۵۹). امر سیاسی مورد تأیید گفتمان زرتشتی صرفاً پس از ظهور سوشیانت و مرحله جدایی نیروهای خیر و شر به پایان می‌رسد.

مفاهیم	نظریه اشمیت	گفتمان زرتشتی
هویت / غیریت	دوست / دشمن	ایران / انیران
شورش و انقلاب	عدم جواز	عدم جواز
غایت امر سیاسی	رویکرد الهی	رویکرد الهی

نتیجه‌گیری

عناصر و مفاهیم گفتمان زرتشتی در رقابت با دیگر گفتمان‌ها توانست مجموعه‌ای از مفاهیم سیاسی را تحت عنوان الهیات سیاسی شکل بخشد که اهورامزدا مفهوم محوری آن بود و در تعارض با آموزه‌های از قبیل چندخدایی در میترائیسم، تکرار نیروها در مانوی و نظام ملوک‌الطوایفی در حکومت اشکانی بود. منازعات معنایی در مورد مفاهیم در نهایت به شکل‌گیری ساختاری الهی بر محور دال مرکزی اهورامزدا انجامید و مجموعه‌ای منسجم از مفاهیم الهیاتی را در خدمت و پشتیبان حکومت واحد ساسانی قرار داد که با الهام از آن توانستند حکومت مرکزی قدرتمندی را برپا سازند.

این پژوهش در ساحت اندیشه تلاش کرد مفاهیم مهمی (آموزه خیر و شر،

نظم کیهانی، شاه آرمانی، سوشیانت) که الهیات سیاسی زرتشتی آفریننده آن است را شناسایی و دلالت‌های آن در حوزه‌های سیاسی و اجتماعی را واکاوی نماید. مفهوم امر سیاسی در نظریه اشمیت پیوندی ناگسستنی با الهیات سیاسی و آموزه‌های مسیحیت کاتولیک داشت. مفهوم امر سیاسی در گفتمان زرتشتی مانند نظریه اشمیت وابسته به مبانی الهیاتی است و بر تمایز و خصومت مبتنی است. تأکید بر بُعد تخصیسی سیاست در گفتمان زرتشتی ریشه در مفهوم آفرینش و دوگانه خیر و شر داشت. به تعبیری مبانی مفهومی، مقدمات و ملزومات مفهوم امر سیاسی در معنای تخصیص ریشه در الهیات سیاسی داشت که وجود حکومت و حاکمیت پیش‌فرض آن تلقی می‌گردید. تمایز دوست/دشمن فرآیند طرد و برجسته‌سازی را شکل می‌بخشد و در حقیقت امر سیاسی در این مفهوم سازنده هویت است.

مدل تجویزی دولت، حاکم مقبولی را ترسیم می‌نماید که اختیارات گسترده‌ای دارد و کارگزار اصلی امر سیاسی است. تأیید چنین حاکمیتی در حقیقت به معنای تأیید مختصات اقتدارگرایانه دولت است که البته با دولت اشمیت تفاوت‌هایی دارد؛ از جمله اینکه حاکم در الهیات زرتشتی مقید به حدود قوانین لایتغیر الهی و ناموس هستی است و نمی‌تواند حکمی برخلاف آن صادر نماید. به تعبیری دیگر حفظ قوانین لایتغیر ایزدی قدرت حاکم در گفتمان زرتشتی را محدود می‌سازد و این موضوع برخلاف وضعیت استثنای اشمیت است که در آن حاکم توانایی تعلیق، الغا و تأسیس قوانین را دارد (نظری، ۱۳۹۴: ۱۰۰۵). در نتیجه حاکم در گفتمان زرتشتی برخلاف ایده اشمیت ملزم به رعایت اصول است. در نتیجه می‌توان گفت تاریخ هستی و انسان با آفرینش آغاز، با نبرد دائمی تداوم و با پایان جهان و برتری مطلق گفتمان زرتشتی به پایان می‌رسد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Bahram Akhavan
Kazemi

 <https://orcid.org/0000-0003-3869-0257>

Javad Dadmehr

 <https://orcid.org/0009-0005-2315-7435>

منابع

احمدوند، شجاع، اسلامی، روح اله (۱۳۹۷). اندیشه سیاسی در ایران باستان، تهران: سمت.

اخوان کاظمی، بهرام (۱۳۸۹). نقد و ارزیابی گفتمان‌های اجتماعی-سیاسی مطرح در جمهوری اسلامی. تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

اشمیت، کارل (۱۳۹۰). الهیات سیاسی: چهار فصل درباره حاکمیت. ترجمه لیلا چمن خواه. تهران: نگاه معاصر.

اشمیت، کارل (۱۳۹۱). الهیات سیاسی (۲). ترجمه لیلا چمن خواه. تهران: نگاه معاصر.

اشمیت، کارل (۱۳۹۳). امر سیاسی. ترجمه رسول نمازی و یاشار جیرانی. تهران: ققنوس.

الیاده، میرچا. (۱۳۷۴). چشم‌اندازهای اسطوره. تهران: توس.

بندش (۱۳۸۴). متن آوانگاری؛ فضل اله پاکزاد، تهران: دایره المعارف بزرگ اسلامی.

بهار، مهرداد (۱۳۷۵). پژوهشی در اساطیر ایران. تهران: آگه.

بویس، مری (۱۳۸۱). زرتشتیان باورها و آداب دینی آن‌ها. تهران: ققنوس.

پورداوود، ابراهیم (۱۳۸۷). یسنا، تهران: اساطیر.

حقیقت، سیدصادق (۱۳۸۵). روش‌شناسی علوم سیاسی، قم: مفید.

حقیقت، صادق، حسینی زاده، محمدعلی (۱۳۸۷). تحلیل گفتمان. به اهتمام عباس

منوچهری، رهیافت و روش در علوم سیاسی. تهران: سمت.

- دریایی، تورج (۱۳۸۶). *شاهنشاهی ساسانی*. ترجمه مرتضی ثاقب فر. تهران: ققنوس.
- دوستخواه، جلیل (۱۳۶۶). *اوستا: نامه مینوی آیین زرتشت*. گزارش استاد ابراهیم پوردود، چاپ ششم، تهران: انتشارات مروارید.
- دوشن گیمن، آرتور (۱۳۸۵). *هورامزدا و هریمن*. ترجمه عباس باقری، تهران: انتشارات فرزانه.
- دینکرد سوم (۱۳۸۱). *بخش نخست*، کرده (۱۱۲-۱). آوانویسی، یادداشت‌ها و ترجمه از فریدون فضیلت، تهران: دهخدا.
- رجایی، فرهنگ (۱۳۷۲). *تحول اندیشه در شرق باستان*. تهران: قومس.
- رضایی راد، محمد (۱۳۸۹). *مبانی اندیشه سیاسی در خرد مزدایی*. تهران: طرح نو.
- زهر، آر.سی (۱۳۷۵). *طلوع و غروب زردشتیگری*. ترجمه تیمور قادری، تهران: امیرکبیر.
- سلطانی، سیدعلی اصغر (۱۳۸۴). *قدرت، گفتمان و زبان سازوکار جریان قدرت در جمهوری اسلامی*. تهران: نشر نی.
- طباطبایی، سیدجواد (۱۳۸۷). *جدال قدیم و جدید*. تهران: ثالث.
- کریستین سن، آرتور (۱۳۶۷). *ایران در زمان ساسانیان*. ترجمه رشید یاسمی. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- گات‌ها؛ سروده‌های مینوی زرتشت (۱۳۶۶). به گزارش حسین وحیدی، تهران: نشر آفتاب.
- گیرشمن، رومن (۱۳۸۶). *تاریخ ایران از آغاز تا اسلام*. ترجمه محمد معین، تهران: نشر نگاه.
- لاکلا، ارنست و موفه، شانثال (۱۳۹۲). *هژمونی و استراتژی سوسیالیستی؛ به سوی سیاست دموکراتیک رادیکال*. ترجمه محمد رضایی. تهران: ثالث.
- مجتبایی، فتح‌الله (۱۳۵۲). *شهر زیبای افلاطون و شاهی آرمانی در ایران باستان*. تهران: انتشارات فرهنگ ایران باستان.
- مک دائل، دایان (۱۳۸۰). *مقدمه‌ای بر نظریه‌های گفتمان*. ترجمه حسین علی‌نوذری. تهران: فرهنگ گفتمان.
- مک کال، هرینا و دیگران (۱۳۸۵). *جهان اسطوره‌ها ۲*. تهران: مرکز.

- موفه، شانتال. (۱۳۹۱). *درباره امر سیاسی*. ترجمه منصور انصاری. تهران: رخداد نو.
- مینوی خرد (۱۳۶۴). برگردان از احمد تفضلی. تهران: توس.
- نظری، علی‌اشرف. (۱۴۰۰). *تحلیل امر سیاسی*. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- نیبرگ، هنریک ساموئل. (۱۳۵۹). *دین‌های ایران باستان*. ترجمه سیف‌الدین نجم‌آبادی. تهران: مرکز ایرانی مطالعه فرهنگ.
- نیولی، گرار دو. (۱۳۹۰). *از زرتشت تا مانی*. ترجمه آرزو رسولی، تهران: ماهی.
- هینلز، جان. (۱۳۷۴). *شناخت اساطیر ایران*، ترجمه ژاله آموزگار و احمد تفضلی، تهران: چشمه.
- ولفگانگ، ویلهلم. (۱۳۸۶). *کوروش، شهریار ددگر*. ترجمه بهرام شالگونی. تهران: جامی.
- یورگنسن، ماریان و فلیپس، لوئیز. (۱۳۸۹). *نظریه و روش در تحلیل گفتمان*. ترجمه هادی جلیلی. تهران: نی

مقالات

- احمدوند، شجاع و بخشی، حمید. (۱۴۰۱). بررسی زمینه پارادایم زبانی در اندیشه سیاسی زرتشت. *پژوهش سیاست نظری*، شماره ۳۱: ۱۳۹-۱۶۳.
- احمدوند، شجاع و حمیدی، سمیه. (۱۳۸۹). منظومه‌های معنادار پشتیبان حکومت آرمانی در اندیشه سیاسی ایران. *پژوهش سیاست*، سال دوازدهم، شماره ۲۹: ۵۲-۲۵.
- احمدوند، شجاع، بردبار، احمدرضا. (۱۳۹۸). مبانی دینی دولت در ایران باستان از دوره اساطیری تا دولت هخامنشی. *دولت پژوهی*، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، سال پنجم، شماره ۱۹: ۱۰۶-۸۱.
- اخوان کاظمی، بهرام. (۱۳۸۵). عوامل پیدایی و پایایی سکولاریسم در جهان مسیحی. *دانش سیاسی*، شماره ۶۸: ۴-۳۷.
- اخوان کاظمی، بهرام. (۱۳۸۷). عدالت و خودکامگی در اندیشه سیاسی ایران باستان. *اطلاعات سیاسی و اقتصادی*، شماره ۱۴۳ و ۱۴۴: ۱۳-۶.
- اخوان کاظمی، بهرام. (۱۳۹۱). تحلیل گفتمانی لاکلا و کاربرد آن در سیاست. *سیاست*،

- مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۲، شماره ۴: ۲۹-۱.
- اخوان کاظمی، بهرام. (۱۳۸۳). جنبش اجتماعی مزدک و اندیشه سیاسی شاهی. سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، شماره ۶۵: ۲۰-۱.
- انصافی، مصطفی و احمدوند، شجاع. (۱۳۹۸). دین و دولت در عهد ساسانی؛ درآمدی بر الهیات سیاسی زرتشت. *رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی*، دوره ۱۱، شماره ۱ (پیاپی ۵۹): ۵۷-۳۴.
- پرهام، باقر (۱۳۷۰). مبانی و کارکردهای شهریاری در شاهنامه و اهمیت آن‌ها در سنجش خرد سیاسی در ایران. *نشریه علوم انسانی / ایران‌نامه*، سال دهم، شماره ۳۷: ۴۶-۱.
- حسنی‌فر، عبدالرحمان (۱۳۹۶)، کالبدشکافی قدرت سیاسی در پرتو بررسی معنای «امر سیاسی»؛ ارائه چارچوبی جدید برای شناخت امر سیاسی. *جستارهای سیاسی معاصر*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال هشتم، سال سوم: ۵۲-۲۹.
- حسین‌زاده، سید محمدعلی. (۱۳۸۸). نظریه گفتمان و تحلیل سیاسی. *علوم سیاسی*، ش ۲۸: ۱۳-۶.
- حمیدی، سمیه. (۱۳۹۴). روایت تئولوژیکال از امر سیاسی در اندیشه کارل اشمیت. *سیاست نظری*، شماره ۱۸: ۴۷-۲۵.
- سلگی، محسن و احمدوند، شجاع. (۱۳۹۷). نسبت آرمان و واقعیت در اندیشه سیاسی زرتشت. *مانی و مزدک در دوره ساسانی. پژوهشنامه علوم سیاسی*، سال سیزدهم، ش ۲: ۳۲-۷.
- صیامیان گرجی و دیگران. (۱۳۹۶). مبانی کیهان‌شناختی اندیشه سیاسی ایران‌شهری با تأکید بر منابع زرتشتی. *پژوهش‌نامه انجمن ایرانی تاریخ*، سال هشتم، شماره ۳۱: ۱۲۸-۱۰۷.
- فصیحی، ابوالفضل. (۱۳۹۷). الهیات سیاسی؛ بازخوانی نسبت الهیات و امر سیاسی با تأکید بر روایت اشمیت. *کاتب*، سال ۵، شماره ۱۱: ۱۴۶-۱۲۳.
- قهرمان، میثم. (۱۳۹۳). زرتشت، امر سیاسی و اندیشه‌های شکل‌گیری امپراتوری ساسانی. *رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی*، دوره ۵، شماره ۴: ۱۶۱-۱۴۱.
- مجیدی، حسن و رحیمی‌نیا، محسن. (۱۳۹۷). تحلیل گفتمان اعتدال در انتخابات ریاست جمهوری یازدهم. *پژوهش‌های راهبردی سیاست*، سال هفتم، شماره ۲۵: ۱۵۵-۱۲۵.
- مقدمی، محمدتقی. (۱۳۹۰). نظریه تحلیل گفتمان لاکلا و موفه نقد آن. *معرفت فرهنگی*

و/اجتماعی، سال دوم، شماره ۲: ۹۱-۱۲۴.

نجف‌زاده، رضا (۱۳۹۰). موعودگرایی در الهیات سیاسی ایرانیان. جستارهای سیاسی معاصر، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال دوم، شماره ۱: ۱۶۳-۱۳۷.

نظری، علی‌اشرف (۱۳۹۴). بازخوانی انتقادی مفهوم امر سیاسی در نظریه کارل اشمیت، سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۲۵، شماره ۴: ۹۹۱-۱۰۱۴.

نظری، علی‌اشرف (۱۳۹۵)، اشمیت و امرم سیاسی: بازخوانی یک پرتله بحث‌برانگیز، پژوهشنامه انتقادی متون، سال شانزدهم، ش ۴: ۱۷۷-۱۹۹.

هوارث، دیوید (۱۳۷۷). نظریه گفتمان. ترجمه سیدعلی اصغر سلطانی، علوم سیاسی، ش ۲: ۱۸۳-۱۵۶.

یوسفی، ماشالله (۱۳۸۷). بازنمایی گفتار نظم الاهیات زرتشت در بایسته‌های شاهی آرمانی ایران باستان. سیاست مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، دوره ۳۸، شماره ۲: ۲۹۹-۳۲۱.

پایان‌نامه‌ها

جزائی، محدثه (۱۳۹۳). بازخوانی امکان یا امتناع الهیات سیاسی در اسلام. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی: مشهد.

صادق پور، حافظ (۱۳۹۸). تحلیل انتقادی گفتمان شعر روایی نو. رساله دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشکده خوارزمی: تهران.

References

- Christensen, A. (1907). *Lempir des Sasanides*: Copenhagen, R.R.A.
- Gary, W, phillip. (2007). *Political Theology and the Theology of Politics: Carl Schmitt and Medieval Christian Political Thought*: Humanitas.
- Hollerich, Michael. (2004). Carl Schmitt in *The Blackwell Companion to Political Theology*, Edited by peter Scott and William T. Cavanaugh, Blavkwall companion publishing.
- Huchison, jack. (2018). *The Political as a Theological Problem in the*

Thought of Carl Schmitt. Published online by Cambridge University Press.

Marulewska, kinga, (2014), *Schmitt's Political Theology as a Methodological Approach*, IWM Junior Visiting Fellows' Conference Proceedings, Vol. XXXIII.

Norris, Andrew. (2006). *Ernesto laclau the logic of the political, philosophy social criticism*.

Ojakangas, Mika. (2004), *Carl Schmitt and the Political Thought of Late Modernity*, TEORIJA IN PRAKSA let. 58, 2/2021

Ottmann, Henning (2010): *Geschichte des politischen Denkens: Von den Anfängen beiden Griechen bis auf unsere Zeit*. Das 20. Jahrhundert: Der Totalitarismus und seine Überwindung. stuttgart /Weimar: Metzler

Hollerich, Michael(2004), Carl Schmitt in The Blackwell Companion to Political Theology, *Edited by peter Scott and William T. Cavanaugh*, Blavkwall companion publishing. Slomp, Gabriella, (2009), *Carl Schmitt and the Politics of Hostility Violence and Terror*, New York: Palgrave Macmillan.

Translated References into English

Ahmadvand, S., & Bakhshi, H. (2022). *Investigating the Linguistic Paradigm in Zoroaster's Political Thought*. Journal of Theoretical Politics Research, No. 31: 139-163. [In Persian]

Ahmadvand, S., & Bardbar, A. (2019). *Religious Foundations of the State in Ancient Iran: From Mythological Period to the Achaemenid State*. Journal of State Studies, Vol. 5, No. 19: 81-106. [In Persian]

Ahmadvand, S., & Hamidi, S. (2010). *Meaningful Narratives Supporting Ideal Kingship in Iranian Thought*. Political Research Quarterly, Vol. 12, No. 29: 25-52. [In Persian]

Ahmadvand, Shoja, & Eslami, Rouhollah. (2018). *Political Thought in Ancient Iran*. Tehran: SAMT Publications.[In Persian]

- Akhavan Kazemi, B. (2004). *Mazdak's Social Rebellion and the Political Thought of Kingship*. Journal of Politics, No. 65: 1-20. [In Persian]
- Akhavan Kazemi, B. (2006). *Factors of Emergence and Persistence of Secularism in Christian World*. Biannual Journal of Political Knowledge, No. 4: 37-68. [In Persian]
- Akhavan Kazemi, B. (2008). *Justice and Tyranny in Ancient Iranian Political Thought*. Political and Economic Information, Nos. 143 & 144: 6-13. [In Persian]
- Akhavan Kazemi, B. (2012). *Discourse Analysis of Laclau and Its Application in Politics*. Journal of Politics, Vol. 42, No. 4: 1-29. [In Persian]
- Akhavan Kazemi, Bahram. (2010). *Critique and Evaluation of Socio-Political Discourses in the Islamic Republic*. Tehran: Research Institute for Islamic Culture and Thought Publications. [In Persian]
- Schmitt, Carl. (2011). *Political Theology: Four Chapters on Sovereignty*. Translated by Leila Chaman Khah. Tehran: Negah-e Moaser. [In Persian]
- Akvani, Hamdollah (2018). *Two Narratives of the Political in the Thought of Medieval Islamic Thinkers*. Dowlat-Pazhouhi Quarterly, Vol. 4, No. 16, pp. 1–38. [In Persian]
- Bahār, Mehrdād. (1996). *A Research in Iranian Mythology*. Tehran: Āgah. [In Persian]
- Boyce, Mary. (2002). *Zoroastrians: Their Religious Beliefs and Practices*. Tehran: Qoqnoos. [In Persian]
- Pourdavoud, Ebrahim. (2008). *Yasna*. Tehran: Asatir Publications. [In Persian]
- Bundahishn*. (2005). Transcribed Text. By Fazlollah Pakzad. Tehran: The Great Islamic Encyclopedia Center. [In Persian]
- Christensen, Arthur. (1988). *Iran During the Sasanian Empire*.

- Translated by Rashid Yasami. Tehran: Amirkabir Publications. [In Persian].
- Daryaee, Touraj. (2007). *Sasanian Empire*. Translated by Morteza Sagheb Far. Tehran: Qoqnoos. [In Persian]
- Dinkard III*. (2002). Part One, Chapters (1-112). Transcribed, Notes, and Translation by Fereydoon Fazlit. Tehran: Dehkhoda Institute. [In Persian]
- Dushmen Gimmen, Arthur. (2006). *Ahura Mazda and Angra Mainyu*. Translated by Abbas Bagheri. Tehran: Farzan Publications. [In Persian]
- Dustkhah, Jalil. (1987). *Avesta: The Divine Letter of Zoroastrianism*. Report by Ebrahim Pourdavoud, 6th Edition. Tehran: Morvarid Publications. [In Persian]
- Eliade, Mircea. (1995). *Mythic Dimensions*. Translated by jalal Sattari. Tehran: Toos. [In Persian]
- Ensafi, M., & Ahmadvand, S. (2019). *Religion and State in the Sasanian Era: An Introduction to Zoroastrian Political Theology*. Journal of Political and International Approaches, Vol. 11, No. 1 (Issue 59): 34-57. [In Persian]
- Fasihi, A. (2018). *Political Theology: Re-reading the Ratio of Theology and the Political with Emphasis on Schmitt's Narrative*. Scientific-Research Journal of Katib, Vol.5, No. 11: 123-146. [In Persian]
- Gathas; The Divine Hymns of Zoroaster*. (1987). Reported by Hossein Vahidi. Tehran: Aftab Publications. [In Persian]
- Ghahreman, M. (2014). *Zoroaster, the Political, and the Thought of Sasanian Empire Formation*. Journal of Political and International Approaches, Vol. 5, No. 4: 141-161. [In Persian]
- Ghirshman, Roman. (2007). *Iran from the Beginning to Islam*. Translated by Mohammad Moin. Tehran: Negah Publications. [In Persian]
- Haghighat, Sadegh, & Hosseinizadeh, Mohammad Ali. (2008).

- “*Discourse Analysis.*” In: Approach and Method in Political Science, edited by Abbas Manouchehri. Tehran: SAMT Publications. [In Persian]
- Haghighat, Seyyed Sadegh. (2006). *Methodology of Political Science*. Qom: Mofid University Press. [In Persian]
- Hamidi, S. (2015). *The Theological Narrative of the Political in Carl Schmitt's Thought*. Biannual Scientific-Research Journal of Theoretical Politics, No. 18: 25-47. [In Persian]
- Hassani Far, A. (2017). *Dissecting Political Power through Examining the Meaning of “The Political”*: Presenting a New Framework for Understanding the Political. Contemporary Political Inquiries, Vol. 8, No. 3: 29-52. [In Persian]
- Hintz, John. (1995). *Understanding Iranian Myths*. Translated by Jaleh Amouzgar & Ahmad Tafazzoli. Tehran: Cheshmeh. [In Persian]
- Howarth, D. (1998). *Discourse Theory*. Translated by Seyyed Ali Asghar Soltani. Political Science, No.2:156-183. [In Persian]
- Jazaei, Mohaddeseh. (2014). *A Critical Re-reading of the Possibility or Impossibility of Political Theology in Islam*. M.A. Thesis, Ferdowsi University, Mashhad. [In Persian]
- Jorgensen, Marianne & Phillips, Louis. (2010). *Theory and Method in Discourse Analysis*. Translated by Hadi Jalili. Tehran: Ney. [In Persian]
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal. (2013). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. Translated by Mohammad Rezaei. Tehran: Sales. [In Persian]
- MacDonald, Diane. (2001). *An Introduction to Discourse Theories*. Translated by Hossein Ali Nouzari. Tehran: Farhang-e Gofteman. [In Persian]
- Majidi, H., & Rahimi Nia, M. (2018). *Discourse Analysis of Moderation in the 11th Presidential Election*. Journal of Strategic

- Political Research, Vol. 7, No.25:12-99. [In Persian]
- Mēnōg ī Khrad. (1985). *The Book of Wisdom of the Magians*. Translated by Ahmad Tafazzoli. Tehran: Toos. [In Persian]
- Moghaddami, M. T. (2011). *The Theory of Laclau and Mouffe's Discourse Analysis and Its Critique*. Cultural and Social Knowledge, Vol. 2, No. 2: 91-124. [In Persian]
- Mojtaba'i, Fathollah. (1973). *Plato's Ideal City and the Utopian Kingship in Ancient Iran*. Tehran: Iranian Ancient Culture Publications. [In Persian]
- Mouffe, Chantal. (2012). *On the Political*. Translated by Mansour Ansari. Tehran: Rokh-e-No. [In Persian]
- Najaf Zadeh, R. (2011). *Messianism in the Political Theology of Iranians*. Contemporary Political Inquiries, Vol. 2, No. 1: 137-163. [In Persian]
- Nazari, A. A. (2015). *A Critical Re-reading of the Concept of the Political in Carl Schmitt's Theory*. Journal of Politics, Vol. 25, No. 4: 991-1014. [In Persian]
- Nazari, A. A. (2016). *Schmitt and the Political: Re-reading a Controversial Portrait*. Critical Text Research Quarterly, Vol. 16, No. 4: 177-199. [In Persian]
- Nazari, Ali Ashraf. (2021). *Analysis of the Political*. Tehran: University of Tehran Press. [In Persian]
- Norris, Andrew. (2006). *Ernesto laclau the logic of the political, philosophy social criticism*.
- Nyberg, Henrik Samuel. (1980). *Religions of Ancient Iran*. Translated by Seifoddin Najmabadi. Tehran: Iranian Center for Cultural Studies. [In Persian]
- Nyberg, Henrik Samuel. (2011). *From Zarathustra to Mani*. Translated by Arezoo Rasouli. Tehran: Mahi. [In Persian]
- Parham, B. (1991). *Foundations and Functions of Kingship in*

- Shahnameh and Their Importance in Assessing Political Wisdom in Iran*. Iranian Studies Journal, Vol. 10, No. 37: 1-46. [In Persian]
- Raja'i, Farhang. (1993). *The Evolution of Thought in the Ancient East*. Tehran: Qomes. [In Persian]
- Rezaee Rad, Mohammad. (2010). *Foundations of Political Thought in Mazdayasnan Wisdom*. Tehran: Tarh-e No. [In Persian]
- Sadegh Pour, Hafez. (2019). *Critical Discourse Analysis of New Narrative Poetry*. Ph.D. Dissertation, Kharazmi University, Tehran. [In Persian]
- Salgi, M., & Ahmadvand, S. (2018). *The Ratio of Idealism and Reality in Zoroaster's Political Thought*. Political Science Research Quarterly, Vol. 13, No. 2: 7-32. [In Persian]
- Sayamian Gorji, et al. (2017). *Cosmological Foundations of Iranian Political Thought with Emphasis on Zoroastrian Sources*. Iranian History Association Research Quarterly, Vol. 8, No.31:107-128. [In Persian]
- Schmitt, Carl. (2012). *Political Theology (2)*. Translated by Leila Chaman Khah. Tehran: Negah-e Moaser. [In Persian]
- Schmitt, Carl. (2014). *The Concept of the Political*. Translated by Rasoul Namazi & Yashar Jirani. Tehran: Qoqnoos. [In Persian]
- Soltani, Seyyed Ali Asghar. (2005). *Power, Discourse, and Language: Mechanism of Power Flow in the Islamic Republic*. Tehran: Nashr-e Ney. [In Persian]
- Tabatabai, Seyyed Javad. (2008). *The Old and New Conflict*. Tehran: Sales. [In Persian]
- Wilhelm, Wolfgang. (2007). *Cyrus, the Just King*. Translated by Bahram Shalguni. Tehran: Jami. [In Persian]
- Yousefi, M. (2008). *Representation of the Discourse of Zoroastrian Theological Order in the Requirements of Ideal Kingship in Ancient Iran*. Journal of Politics, Vol. 38, No. 2: 299-321. [In Persian]

Zaehner, R.C. (1996). *The Dawn and Twilight of Zoroastrianism*.
Translated by Teymour Ghaderi. Tehran: Amirkabir. [In Persian]

استناد به این مقاله: اخوان کاظمی، بهرام و دادمهر، جواد . (۱۴۰۲). نسبت الهیات سیاسی و امر سیاسی
با دولت در گفتمان زرتشتی، دولت پژوهی، ۱۱ (۴۴)، ۳۴۵-۳۹۶.

Doi: 10.22054/tssq.2026.73842.1416

The State Studies Quarterly is licensed under a Creative
Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License